

Var placeras våra ungdomar?

Vilka kriterier tar socialsekreteraren hänsyn till i placeringsprocessen?

Sebastian Jerneck och Johan Krantz

Handledare: Max Koch

Abstract

Authors: Sebastian Jerneck & Johan Krantz

Title: Where are youths placed by social workers? - What criteria will the social secretary take into account in the placement process?

Supervisor: Max Koch

Assessor: Johan Cronehed

This thesis examines which conditions influence social workers' placements of youths. We interviewed seven social workers in four administrative regions. Our results show that economic conditions barely influence youth placement. To a large extent, socialworkers rely on their personal experience, as well as that of their colleagues and other administrative regions, to make placement decisions. Socialworkers prefer to place youths in specialized and niched Homes for care and housing meaning that they prefer to not place youths in homes that claims expertise or success in widely varying areas.

Keywords: placement, discretion, youth, social worker, Homes for care and housing.

Innehållsförteckning

TITELSIDA.....	FEL! BOKMÄRKET ÄR INTE DEFINIERAT.
ABSTRACT.....	2
INNEHÅLLSFÖRTECKNING	3
1 INLEDNING	5
1.1 BAKGRUND.....	5
1.2 SYFTE.....	7
1.3 PROBLEMFÖRMULERING	7
1.4 TIDIGARE FORSKNING	8
2 TEORI.....	10
2.1 HANDLINGSUTRYMME.....	10
2.2 MÄNNISKOBEHANDLANDE ORGANISATIONER	12
2.3 RESURSER.....	12
2.4 INTERVENTIONER.....	13
2.5 REGULATIV VERKAN	13
2.6 NYINSTITUTIONELL ORGANISATIONSTEORI OCH LEGITIMITET.....	14
2.7 SAMMANFATTNING ANGÅENDE TEORETISKA BEGREPP	15
3 METOD.....	15
3.1 METODVAL.....	15
3.2 TILLFÖRLITLIGHET – VALIDITET, RELIABILITET	17
3.3 URVAL OCH AVGRÄNSNING.....	17
3.4 KODNING	17
3.5 ETISKA ÖVERVÄGANDEN.....	18
3.6 SVÅRIGHETER MED FLERA INTERVJUPERSONER.....	18
4 RESULTAT & ANALYS	19
4.1 PRESENTATION AV INTERVJUPERSONER OCH DERAS SAMMANHANG.....	19
4.1.1 Kommun A -Intervju 2010-11-22	19
4.1.2 Kommun B -Intervju 2010-11-25.....	19
4.1.3 Kommun C -Intervju 2011-01-11.....	20
4.1.4 Kommun D -Intervju 2011-01-14.....	20
4.2 RESULTAT – VARJE STADSDEL ELLER KOMMUN FÖR SIG.....	20
4.2.1 Kommun A.....	21
4.2.2 Kommun B.....	24

4.2.3 Kommun C	29
4.2.4 Kommun D.....	35
4.3 ANALYS.....	38
4.3.1 SiS-institution eller HVB-hem?	39
4.3.2 Vilken typ av institution hamnar ungdomen på?.....	40
5 AVSLUTNING.....	45
5.1 SLUTSATS	46
5.2 AVSLUTANDE REFLEKTION.....	47
6. REFERENSLISTA	50
BILAGA 1.....	51
INTERVJUGUIDE	FEL! BOKMÄRKET ÄR INTE DEFINIERAT.

1 Inledning

1.1 Bakgrund

Institutionsbehandling har länge varit den vanligaste behandlingsformen för ungdomar med allvarliga beteendeproblem. Detta trots att undersökningar av institutionsbehandling generellt visar på svaga resultat, både i Norden och internationellt (Andreassen 2003). Levin redogör för att tidigare forskning har visat på stora brister när det gäller innehållet i och effekterna av institutionsbehandling (Levin 1998). Bristfällig information om hur det går för ungdomar som har institutionsbehandlats och bristande riktlinjer för institutionsbehandling har medfört stora variationer i utbudet av institutioner för ungdomar med beteendestörningar. Detta har lett till att valet av åtgärd kan bli relativt slumpartat för de enskilda ungdomarna och många ungdomar placeras därmed i behandlingsformer som man inte känner till effekten av. Institutionerna klarar ofta inte av ungdomarnas provocerande beteende och många ungdomar placeras på den ena institutionen efter den andra utan att uppnå positiv utveckling (Andreassen 2003).

Ungdomar med beteendeproblem som av socialtjänsten placeras utanför hemmet kan alltså komma att hamna i vitt skilda miljöer och det är av vikt att uppmärksamma att denna grupp av ungdomar inte är homogen. Detta trots att observerbart problembeteende och kontakter med normbrytande kamrater kan vara likartade under ungdomstiden. De avgörande skillnaderna ligger i tidpunkten för problemens uppkomst samt eventuella riskfaktorer och ungdomens utveckling. Detta innebär att ungdomar har olika behandlingsbehov och därför utgör skilda utmaningar för institutionen och dess personal. Det är även viktigt att inte bara se till ungdomens beteende och anta att de med likartade problem är en homogen grupp. Ungdomens utveckling bör därför tas i beaktning eftersom ungdomar som visar problem tidigt respektive sent har skilda riskfaktorer och prognos (Andreassen, 2003).

Enskilda studier och metaanalyser visar på relativt stora variationer i behandlingseffekter bland ungdomar med beteendeproblem. Dessa skillnader kan delvis förklaras av ungdomarnas enskilda egenskaper men samtidigt tycks behandlingsinnehållet, miljö och struktur, omgivning och andra förhållande ha stor betydelse. Flera studier pekar på skillnader i behandlingsupplägget som den främsta förklaringsvariabeln för resultatet. Eftersom skillnaderna mellan de institutioner som socialsekreteraren har att välja mellan är stora blir

valet av behandlingsform och organisationsform mycket viktiga vid institutionsbehandling (Andreassen, 2003).

En registerundersökning genomförd av Claes Levin visar att de vanligaste intagningsorsakerna, som framgår ur utredningar och ansökningshandlingar, främst är egendomsbrott, narkotikamissbruk och rymning. För pojkar dominerar egendomsbrotten kombinerat med narkotikamissbruk som orsak till intagning medan det för flickor finns tre dominerande kategorier; narkotikamissbruk, rymning/vagabondering och egendomsbrott (Levin, 1998). Socialtjänstens utredning, som sedermera kommer att fungera som grund för beslutet att placera ungdomen på institution, är här mycket avgörande. Om socialtjänsten och den enskilda socialsekreteraren inte fokuserar på rätt problem blir möjligheten till rätt behandling mindre. Det är därför av stor vikt att socialsekreteraren genomför någon typ av matchning mellan ungdomen och ungdomens behov samt institutionens målgrupp och arbetsmetoder (Kyhle Westermark och Sallnäs, 2004).

I Socialstyrelsens rapport "*Barn och unga – insatser år 2009*" redovisas statistik över socialtjänstens insatser för barn och unga under år 2009. Rapporten publiceras kring månadsskiftet juni/juli varje år och här finns bland annat tabeller över barn och ungdomar vilka är placerade utanför det egna hemmet uppdelade efter lagrum, kön, ålder och placeringsform. Insamlingen av uppgifterna sker från landets samtliga kommuner och redovisas varje år främst på riksnivå men i en del fall även på kommunnivå. Statistiken är en del av Sveriges officiella statistik och innehåller uppgifter om de insatser som är individuellt behovsprövade och beslutade enligt socialtjänstlagen (SoL) eller lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU). I denna rapport ingår enbart insatser där barnet eller ungdomen har ett gällande biståndsbeslut. Insatserna *vård med placering utanför det egna hemmet enligt SoL, omedelbart omhändertagande enligt LVU* och *vård med placering utanför det egna hemmet enligt LVU* brukar benämnas heldygnsinsatser. Under år 2009 inleddes cirka 9 500 heldygnsinsatser för barn och unga. Av dessa var ungefär 6 800 insatser där barnet eller den unge inte under de senaste fem åren hade varit föremål för en heldygnsinsats. Den 1 november 2009 hade 16 300 barn och unga en pågående heldygnsinsats medan nästan 23 400 barn och unga hade denna typ av insats någon gång under hela år 2009. Av de 16 300 barn och unga som den 1 november hade heldygnsinsats hade ungefär 4 700 vård enligt LVU,

cirka 11 300 barn och unga hade vård med stöd av SoL och cirka 200 barn och unga var omedelbart omhändertagna enligt LVU.

Under perioden 2002-2009 är vård enligt SoL den heldygnsinsats som har ökat kraftigast. I relation till 2002 års värde var ökningen mellan 2002 och 2009 33 procent. Pojkar var i något högre utsträckning än flickor placerade på någon form av hem för vård eller boende medan det för vanligare för flickor än pojkar att vara placerade i familjehem. (<http://www.stat-inst.se/>, 2011-02-18). Denna rapport visar att ämnet inte bara är intressant utan också av stor vikt då det berör väldigt många ungdomar och deras anhöriga.

De typer av institutioner vi ämnar beröra i vår undersökning är HVB-hem respektive SiS-institutioner. HVB-hem står för *hem för vård eller boende* och kan vara privatägt eller drivas av kommunen (<http://www.socialstyrelsen.se/>, 2011-08-26). SiS-institutioner drivs av statens institutionsstyrelse och bedriver anpassad tvångsvård och verkställer sluten ungdomsvård (<http://www.stat-inst.se/>, 2011-08-26). Vi kommer fortsättningsvis att benämna dem som ”institutioner” när vi skriver om dem gemensamt och HVB-hem respektive SiS-institutioner när de berörs var för sig.

1.2 Syfte

Vårt syfte är att visa vilka kriterier som påverkar en socialsekreterares beslut gällande på vilken institution en ungdom blir placerad.

1.3 Problemformulering

Vad är det som påverkar placeringsprocessen efter det att en socialarbetare gör en intervention i en människas liv och bestämmer att placering på SiS-institution eller HVB-hem är den åtgärd som passar bäst? Socialsekreteraren har efter vad vi förstår ett antal institutioner att välja på och ett flertal lagar och regler att rätta sig efter i placeringsprocessen. Finns det fler kriterier än dessa som avgör vilken institution eller vilket HVB-hem som blir aktuellt för klienten att placeras på? För att närma oss syftet genomför vi kvalitativa semistrukturerade intervjuer där socialsekreterarnas utsagor och återberättande gällande deras placeringsprocess är den sanning vi kommer presentera. Vår empiri kommer således att utgöras av specifika

socialarbetares syn på placeringsprocessen och vi är medvetna om att de slutsatser vi kan dra av deras utsagor egentligen bara representerar dessa socialarbetares syn.

Efter att vi tagit del av tidigare forskning inom ämnet, diskuterat problemet med före detta kollegor och att vi (författarna) tillsammans diskuterat våra egna erfarenheter från arbetslivet inom institutionsvård kom vi fram till följande frågeställningar för att kunna närma oss kärnan i vårt forskningsproblem:

- Hur påverkar tidigare erfarenheter och förförståelse socialsekreterarens beslut?
- Hur samkörs HVB-hemmet/institutionens profil med klientens individuella profil?
- På vilket sätt påverkar socialsekreterarens handlingsutrymme beslutet?
- Finns det ekonomiska direktiv och/eller möjligheter som påverkar placeringsbeslutet?
- Vilken hänsyn tar socialsekreteraren till HVB-hemmet/institutionens uppvisade resultat och statistik?

1.4 Tidigare forskning

I Sverige har undersökningar av privata institutioner visat att dessa har svagheter både vad gäller kvalitet och tillsyn. Rapporter visar också att de statligt ägda institutionerna för de mest problemtyngda ungdomarna dras med stora problem. Resultaten från sådana undersökningar har bidragit till bristande tilltro till institutionsbehandling vilket i sin tur har lett till att man har sökt alternativa insatser för dessa ungdomar (Andreassen, 2003).

Metaanalyser och enskilda studier visar på stor variation i behandlingseffekt bland ungdomar med beteendeproblem, något som delvis tycks kunna förklaras av egenskaper hos ungdomarna (Andreassen, 2003). Ungdomarna som behandlas på institution har ofta haft en svår uppväxt. Deras relationer till föräldrar och andra närstående präglas av instabilitet och otrygghet då de kommer ofta från familjer som är socialt utsatta. Dessutom finns det ofta problembild av psykisk art samtidigt som de inte sällan har svag självkänsla och identitet. Behandlingen blir särskilt problematisk om ungdomarna har utvecklat ett missbruk och/eller har en omfattande kriminalitet (Armelius et al. 1996). Samtidigt tycks miljö och struktur, behandlingsinnehållet, omgivning och andra förhållanden ha betydelse (Andreassen, 2003).

Det är av vikt att ungdomar med sociala problem ses ur ett helhetsperspektiv och att behandlingen utgår från individens konkreta behov (Armeliuss et al. 1996).

Det finns många obesvarade frågor när det gäller institutionsbehandling av barn och ungdom. Det råder en betydande brist på forskning som utvärderar resultaten av insatser för barn och unga och som belyser sammanhangen mellan insatsprocesser och resultat. Denna brist på vetenskapligt försvarbara utvärderingar leder till att socialarbetare sätter igång en rad åtgärder för barn och unga, som de inte känner till verkningarna av och där det inte heller förekommer någon form av systematisk resultatkontroll. Man vet då inte om den ena åtgärden är bättre än den andra eller om ungdomarna kanske skulle klara sig bättre om man inte satte in någon åtgärd alls. Många institutioner som uppvisar relevanta vårdprogram är privatägda men befintliga undersökningar visar att man vet lite om vad den vården omfattar. Bristen på standardiserade beskrivningar av deras arbetsmetoder gör att det blir svårare att på ett tillförlitligt sätt göra jämförelser mellan olika vårdprogram (Andreassen, 2003).

Enligt Andreassen (2003) finns det ett behov av att systematisera befintlig kunskap gällande användbara åtgärder för specifika grupper. Samtidigt behövs det empiriska undersökningar för att pröva teorier om vad som utmärker de vårdbehövande ungdomarna, om innehållet i insatserna och om resultaten. Andreassen menar att åtgärderna till stor del präglas av ett perspektivlöst experimenterande och misslyckande vilket är både etiskt och vetenskapligt ohållbart. Tämligen få beslut om institutionsbehandling tas utifrån vetenskapligt baserade fakta. Andreassen refererar till MacKenzie som argumenterar för en mer forskningsbaserad behandling och hävdar att utvärderingsundersökningar och resultat har saknats vid beslut om behandling (Andreassen, 2003).

Placeringsbeslut tas ofta utifrån en subjektiv värdering i varje enskilt fall. I en del fall placeras ungdomar i ett program för att det just då finns en ledig plats där och inte för att behandlingsprogrammet passar ungdomens behov. Ett flertal undersökningar visar att det kan vara svårt att hitta den lämpligaste institutionen till den enskilde och det största problemet tycks vara att ungdomen inte får den behandling de behöver enligt utredningarna. Detta kan medföra att ungdomar flyttas runt i institutionsvärlden eller är tillbaka i hemmiljön långt tidigare än planerat. I 55 procent av fallen skulle socialarbetarna ha föredragit en annan placering. Oftast handlade det då om en placering på en annan institution än den använda, inte en annan insatsform (Andreassen, 2003).

Wells förslag till åtgärd för att förbättra beslutsunderlaget är att varje institution klart bör definiera vilka specifika komponenter programmet består av och vilka problem de behandlar effektivt. För utvärderingarna bör standardiserade empiriskt baserade mätmetoder utvecklas. Faktorer som bör utvärderas är problemets natur och svårighetsgrad, dysfunktionen i familjen, problemets inverkan på ungdomarnas naturliga utveckling med mera. I empiriska studier bör man sedan pröva hypotetiska samband mellan ungdomarnas problemprofiler, behandlingsform och resultat (Andreassen, 2003). Sallnäs skriver att de myndigheter som har till uppgift att kontrollera framför allt privatägda HVB-hem ställer få och oklara krav. Det är för enkelt att få starta institutioner samtidigt som uppföljning och kontroll av innehållet i vården fungerar dåligt. I sin undersökning såg Sallnäs att socialtjänsten väldigt sällan ställer tillräckligt höga krav eller tillräckligt kraftigt ifrågasätter vårdens innehåll (Sallnäs, 2005).

Andreassen redogör för hur Kendrick fann att bristande resurser var viktiga för valet av placering (Andreassen, 2003). Sallnäs redogör vidare för hur socialtjänsten saknar grundläggande fakta om den tjänst de betalar för, en tjänst som skiljer sig väldigt mycket i pris. Att HVB-hemmen agerar kraftfullt för att klara sin beläggning kan innebära stora problem om det får påverka hur socialtjänsten väljer att placera. Om lågt pris väljs framför kvalitet eller om socialtjänsten inte har underlag att bedöma vad som är bra respektive dålig vård så är det i slutändan inte socialtjänsten själva eller institutionen som drabbas utan de placerade ungdomarna och deras anhöriga (Sallnäs, 2005).

2 Teori

Det analytiska begrepp vi kommer använda oss av i denna uppsats för att kunna tolka och analysera vår empiri är handlingsutrymme och hur det står i relation till nyinstitutionell organisationsteori gällande människobehandlande organisationer.

2.1 Handlingsutrymme

De socialarbetare vi har insamlat vår empiri ifrån är anställda av staten och sitter som *gräsrotsbyråkrater* eller *Demokratins Väktare* som Lennart Lundquist (1998) kallar dem. Socialarbetare är demokratins väktare eftersom de kombinerar sitt ansvarsfulla uppdrag som

ämbetsmän på till exempel socialtjänsten med sina rättigheter och skyldigheter de har som samhällsmedborgare. Deras arbetsuppgifter, enkelt uttryckt, är att möta klienter, samla in information och sedan att utifrån vissa lagar och regler fatta ett beslut som är till klienten och samhällets bästa. Alla socialarbetare har ett handlingsutrymme att verka inom och det är det utrymme de har att förhålla sig till när de möter en medborgare (klient, försäkrad, patient) där de ska utföra ett socialt arbete. Beroende på vilken organisation socialarbetaren befinner sig i råder lagar och regler, både inom och utanför organisationen. Även ekonomiska faktorer och tillgången av resurser avgör handlingsutrymmets ramar. Mellan alla dessa regler och ramar rör sig socialarbetaren i sin profession när denne utför sitt arbete och hur de agerar inom sitt handlingsutrymme påverkar alltså utfallet och eventuella beslut som i sin tur påverkar klienten (Svensson, 2008).

Demokratins väktare rör sig således inom ett handlingsutrymme. Detta kan de acceptera eller vidga på olika sätt. Lundquist (1998) beskriver olika förhållningssätt som en ämbetsman hos till exempel socialtjänsten kan arbeta efter då de upptäcker saker som de tycker är fel på ett eller annat sätt. De kan vara lojala och acceptera handlingsutrymmet som det är, de kan också protestera genom att väcka; meddela sin överordnade vad som är fel i den förvaltning han eller hon verkar. Nästa form av protest är att vissla; att öppet göra allmänheten och/eller överordnade myndigheter uppmärksamma på det som enligt ämbetsmannen är fel. Ämbetsmannen kan också obstruera (ställa sig på tvären) genom att han eller hon med stöd av tryckfrihetslagstiftningen lämnar ut information (ej som kan skada rikets säkerhet eller som enligt lag råder under tystnadsplikt) till massmedia. Obstruktionen kan också bestå i att ämbetsmannen slaviskt följer lagar och regler till punkt och pricka fram till att myndigheten eller organisationens verksamhet bryter ihop. Det sista och återstående sättet en ämbetsman kan protestera på då inget av de andra handlingarna varit verkningsfulla är att göra sorti. Om ämbetsmannen gör sorti utan protest blir själva sortin verkningslös politiskt och det enda som blir löst är hans eller hennes lojalitetsproblem med organisationen eller verksamheten. För att bidra till förändring bör sortin kombineras med någon form av protest. Värt att notera är att det inte nödvändigtvis blir bättre när man lämnar en verksamhet under högljudda protester då det kanske endast leder till att en ny ämbetsman som kanske är mer lojal mot organisationen tar över uppdraget.

2.2 Människobehandlande organisationer

De organisationer vars relation och samspel vi i den här uppsatsen tittar närmare på är människobehandlande organisationer; Socialtjänsten samt HVB-hem och SiS-institutioner. Claes Levin (1998) skriver i sin avhandling *Uppfostringsanstalten* om människobehandlande organisationer vilka är organisationer som har människor som råvara i sin produktion att jämföra med andra organisationer som har till exempel trä, järn eller andra fysiska varor som råvaror i sin produktion. Termen människobehandlande organisationer kommer från och skulle kunna likställas med begreppet human service organizations och/eller people-changing organizations. Levin (1998) hänvisar till Street, Vinter och Perrows (1966) definition angående people-changing organizations som säger att alla organisationer arbetar med och genom människor men att de människobehandlande organisationerna även *arbetar på* människor, det vill säga att deras produkt blir förändrade människor. Vi kommer fortsättningsvis i detta arbete att använda oss av termen människobehandlande organisationer gällande organisationer vilka arbetar som ovan.

2.3 Resurser

Katarina Hollertz (2010) beskriver i sin avhandling, *Problemen förgår, lösningarna består*, människobehandlande organisationer samt klienter. Hollertz menar att de människobehandlande organisationerna har ett ambivalent förhållande till sina klienter. Precis som Levin talar Hollertz om klienterna som råvaror som måste finnas för att företaget (organisationen) ska kunna bedriva verksamhet. Inom dessa organisationer finns det resurser och tekniker som klienterna vill åt, medvetet eller undermedvetet. Resurserna är till exempel bistånd i form av pengar eller andra insatser som ska leda till förändring av ett beteende eller ett bevarande av status hos klienten och dess omgivning. Att klienterna behöver dessa resurser är på sätt och vis en belastning för organisationen samtidigt som det är delvis därför som organisationerna finns. Belastningen är av ekonomisk karaktär som till exempel socialbidrag men också som en mer indirekt kostnad i form av personalkrävande behov hos klienterna. Vissa organisationer kan tjäna ekonomiskt på att få en viss sorts klienter knutna till sig, då dessa i sin tur kan bidra till att kommun eller stat tilldelar organisationen mer ekonomiska medel.

2.4 Interventioner

När socialarbetare fattar ett beslut om en klients placering på ett HVB-hem eller en SiS-institution betraktas detta som en åtgärd: något man beslutar sig för som ska ge ett resultat. Intervention resulterar i en åtgärd och betyder i socialt arbete att ingripa och lägga sig i för att skapa en förändring. Det finns olika slags interventioner beroende på deras syfte. I de fall där interventionen leder till åtgärden placering på HVB-hem eller SiS-institution styr lagarna SoL (Socialtjänstlagen) och LVU (Lagen om Vård av Unga). Interventionen i dessa fall har en påtaglig verkan på klienternas situation i vardagen. En öppenvårdsinsats kan också styras av SoL men leder till en mindre påverkan av klientens vardagssituation. Interventioner är alltså processer vilka leder till åtgärder men som påverkar våra klienter på olika sätt beroende på deras behov. De flesta interventioner i socialt arbete handlar om en fördelning av resurser. Av socialarbetaren tilldelas klienterna resurser de inte annars har tillgång till, men som de för en kortare eller längre tid har ett behov av. Resurserna kan vara av materiell art, till exempel pengar eller bostad, men även i form av kontakter med andra organisationer samt emotionella resurser så som behandling och hjälp till förändring av beteende (Svensson, 2008).

2.5 Regulativ verkan

De människohjälpande organisationerna agerar på vissa sätt i sitt arbete utefter de direktiv de har, en så kallad regulativ inverkan. Deras handlingsutrymme påverkas alltså av beslut som sker på politisk nivå i samhället. Det kan handla om olika sorters direktiv så som att rätta sig efter den norm som finns i samhället just nu gällande var och hur ungdomar ska hjälpas på bästa sätt. Även lagar och regler styr organisationerna på ett regulativt sätt. Socialarbetarna ska till exempel rätta sig efter, förhålla sig till och ta hjälp av Socialtjänstlagen. Förutom direktiv kan olika incitament styra organisationer på ett regulativt sätt som till exempel extra ekonomiska medel att söka till en viss grupp av klienter. Organisationerna känner sig ibland tvingade att söka dessa medel för att upprätthålla sin legitimitet gentemot samhället. De extra medlen kan såklart också skapa möjligheter för en organisation att fördela resurser till speciellt behövande (Hollertz, 2010).

2.6 Nyinstitutionell organisationsteori och legitimitet

Nyinstitutionell organisationsteori är enligt Ove Grape, Björn Blom och Roine Johansson (2006) som i sin tur hänvisar till Hall & Taylor (1996) en heterogen teoribildning som utvecklats i USA, med början under 1960-talet, med tre olika riktningar. Historisk nyinstitutionalism, rational choice-institutionalism samt sociologisk nyinstitutionalism. Historisk nyinstitutionalism bygger på teorier och uppfattningar om att maktstrukturer i politiska system styrs från institutioner och system gällande huruvida förändringar är genomförbara i en organisation. Med andra ord att förändringar som exempelvis politiker vill genomföra är svåra att få tillstånd eftersom det finns historiskt institutionella låsningar som styr. Rational choice-institutionalism fokuserar på individens val och påverkan i organisationen. Individens perspektiv kommer i konflikt med det kollektiva då individen prioriterar resultat av eget handlande (Grape et al, 2006).

Nyinstitutionalismen som teori menar att organisationers handlingsfrihet styrs av institutionella faktorer; det kulturella och sociala beroendeförhållandet mellan organisationer i stället för som i de teorier som var föregångare till nyinstitutionalismen, contingency-teorin och resursberoendeperspektivet, att organisationer är målinriktade och anpassningsbara sociala strukturer. Nyinstitutionalismen som teoribildning sägs ha startat år 1977 med publiceringen av artikeln *Institutionalized Organisations: Formal Structure as Myth and Ceremony* skriven av John Meyer och Brian Rowan. De menar att eftersom organisationer anpassar sig till institutionella krav så påverkas deras struktur därigenom. De institutionella kraven, formella och informella, består bland annat av lagar, professionella gruppers aktiviteter, strömningar i samhället och andra grupper och personers åsikter och uppfattningar om hur och vad som skall göras i en organisation. När organisationens struktur och omgivningens institutionella krav möts i en social process, så kallad isomorfism, erkänns en legitimitet hos organisationen i samhället. Denna legitimitet säger enligt Meyer och Rowan inte mycket om organisationens effektivitet utan är mer ett mått på hur följsamma de är. Isomorfism är något de institutionaliserade organisationerna arbetar för kontinuerligt och om de lyckas med detta, att upprätthålla legitimiteten utåt gentemot samhället, kan de samtidigt syssla mer med de praktiska sysslor som samhället inte har lika mycket inblick i (Grape et al, 2006).

Definitionen på legitimitet är, enkelt uttryckt, att samhällets medborgare har förtroende för och litar på den verksamhet som en organisation bedriver (Rothstein, 2001). Även Hollertz

(2010) definierar begreppet legitimitet. Hon beskriver, precis som Grape et al. (2006), legitimitet som ett mått på om organisationens arbete är accepterat av samhället och att detta styrs av samhällets uppfattning om hur organisationen följer de lagar, normer och regler som finns ute i samhället. Ett sätt för en organisation att skapa och behålla en hög legitimitet hos allmänheten är enligt Hollertz (2010) att omorganisera samtidigt som de arbetar mot uppställda mål. Det är inte måluppfyllelsen i sig som avgör legitimiteten utan om de verktyg och metoder en organisation använder sig av för att lösa vissa problem anses rimliga av allmänheten.

2.7 Sammanfattning angående teoretiska begrepp

Begreppet handlingsutrymme i en människobehandlande organisation är beroende och påverkas av flera olika faktorer: socialarbetarens och hans/hennes kollegors kunskap och erfarenhet; organisationens legitimitet gentemot samhället som den verkar i och de ramar, regler & lagar vilka de har att rätta sig efter och luta sig emot. I användandet av dessa faktorer i analysen kommer teoribildningen nyinstitutionell organisationsteori väl till pass då den menar just att organisationers handlingsfrihet styrs just av de institutionella faktorer som vi nämnt ovan.

3 Metod

Vi har utfört intervjuer på fyra olika socialtjänstkontor angående hur de arbetar med placering av ungdomar efter att ett placeringsbeslut är fattat. Det vi vill få fram ur vårt intervjumaterial är vilka kriterier i placeringsprocessen som är mest frekvent förekommande. Samtidigt ämnar vi göra en jämförelse gällande vilka kriterier som förekommer på alla fyra platser samt om det finns kriterier som förekommer på bara ett eller några av socialtjänsterna.

3.1 Metodval

I valet av metod har vi tagit vissa specifika aspekter i beaktning men som Aspers skriver i *Etnografiska metoder* är metodvalet också förbundet med olika antaganden. För det första

måste valet av metod knytas till valet av teori och frågeställningar. Utöver detta finns det frågor som alltid utgör ramar i en studie och som har stor inverkan på de val som vi kommer att göra. Förutsättningen för att studien kan genomföras så att de etiska krav som forskarsamhället har ställt uppfylls, är exempel på en sådan fråga och Aspers anser det vara det absolut viktigaste man bör beakta i sin vetenskapliga studie. Ytterligare en aspekt som kräver reflektion är att metodvalet också baseras på hur situationen ser ut på fältet, det vill säga hur tillgängligt det område man planerar att undersöka är för den metod man väljer. Det kan exempelvis visa sig att våra observationer inte ger de resultat som vi har förväntat oss och då bör vi ha en annan metod i åtanke (Aspers, 2007).

Vi har genomfört kvalitativa intervjuer med socialsekreterare som arbetar med placering av barn och ungdomar till olika typer av institutioner/boende. Dessa kvalitativa intervjuer gav oss en möjlighet att gå på djupet och vi valde så kallade semistrukturerade intervjuer eftersom vi då kunde ställa följdfrågor och fånga upp intressanta tankegångar hos respondenterna (May, 2009). Vi anser att denna metod, med dess mer reflekterande och djupgående möjligheter, kunde användas på ett gynnsamt sätt i vår studie eftersom det är tankegången och processen kring socialsekreterarens val vi finner intressant och vill undersöka. Vilka aspekter påverkar socialsekreteraren i dennes val och hur stor möjlighet har denne att påverka var ungdomen i slutändan blir placerad? Dessa frågor har inga direkta, absoluta svar utan behöver kanske en metod som är friare i sin utformning. Problemet med kvalitativa intervjuer är att de inte är lika entydiga, regelstyrda och vetenskapliga som kvantitativa metoder (Aspers, 2007). Samtidigt trodde vi att empirin som vi samlade in genom semistrukturerade intervjuer på ett bättre sätt kunde styra vårt uppsatsarbete. Med det menar vi att det inte skulle vara våra förutfattade meningar om vilka kriterier som styr socialsekreterarens beslut som vi undersökte utan de kriterier som vi fick fram genom intervjuerna.

Vi har spelat in intervjuerna med hjälp av en diktafon. Anledningen till detta är att man som intervjuare lättare kan koncentrera sig på vad som händer i intervjuprocessen och därmed har bättre förutsättningar att ställa rätt följdfrågor som vid ett vanligt samtal. Inspelning ger också en säkerhet för intervjuaren att ingen information glöms bort och därmed förloras. (Aspers, 2007).

3.2 Tillförlitlighet – validitet, reliabilitet

May tar även upp begreppen validitet och reliabilitet. Validitet; att mäta det man avser att mäta och reliabilitet; att undersökningen ska kunna upprepas med liknande resultat är faktorer vi funderade över innan vi lade upp planen för vårt uppsatsarbete. Reliabilitet kan uppnås genom att ställa samma frågor till alla som intervjuas, att spela in intervjuerna och sedan transkribera dem på samma sätt, samt att koda det empiriska material man får fram genom de olika intervjuerna samtidigt och på ett systematiskt vis. Eftersom vi har använt oss av kvalitativa semistrukturerade intervjuer har vi dock inte låst oss till att ställa exakt samma frågor till de socialsekreterare vi ska intervjuas. (May, 2001).

Validitetsbegreppet har vi arbetat med genom att ta hjälp av teorier, genom väl genomarbetade intervjumallar samt att vi redovisat vårt urval gällande vilka vi intervjuat. Vi för vidare en diskussion om varför och hur vi valt metod samt ger läsaren en möjlighet att värdera vårt metodval med hjälp av vår metoddiskussion. Diskussionen bygger på vilken förförståelse vi hade gentemot våra frågeställningar innan vi samlade in vårt empiriska material samt redovisar hur förförståelsen stämde överens med materialet.

3.3 Urval och avgränsning

Vi var tidigt överens om att just urvalet är en av de viktigaste punkterna i arbetets inledning och ansåg därför att vi var tvungna att begränsa oss så mycket som möjligt i fråga om ålder på de ungdomar som socialsekreteraren förväntas placera. Detta för att ålder inte ska vara en variabel som i sig påverkar valet. Eftersom vi har undersökt på vilka premisser och efter vilka kriterier socialsekreteraren väljer att placera en individ såg vi det som naturligt att hämta vårt empiriska material härifrån. Genom att intervjuas socialsekreteraren har vi också gått runt det etiska problem en intervju med en klient skulle innebära.

3.4 Kodning

Intervjuerna har transkriberats och har med hjälp av kodning indelats i mönster och sammanhang. Inledningsvis kodade vi tjugofyra olika teman som vi fann intressanta och som vi tyckte markerade vad vi kunde få ut av vårt material. Efter den första generella kodningen

slog vi samman liknande koder med varandra och fick därmed ett mer överskådligt och samlat material vilket presenteras i vår resultatrapport. Det viktigaste i resultatrapporten är de kriterier och fakta som vi sedan fokuserar vår analys på. Kodningen var central i vårt arbete och en förutsättning för att analysen skulle kunna besvara de frågor vi inledningsvis ställt oss.

3.5 Etiska överväganden

Vi har lagt stor vikt vid att genomföra våra intervjuer och behandla vårt insamlade material på ett etiskt korrekt sätt. Intervjupersonerna fick innan intervjun information om att de svarade på våra frågor helt på frivillig basis, att vi önskade spela in intervjuerna och att de när som helst hade rätt att avbryta intervjun. I behandlingen av intervjumaterialet har vi aidentifierat alla intervjupersoner och vi har erbjudit dem ett exemplar av den slutgiltiga uppsatsen. En annan viktig aspekt av det etiska övervägandet är att vi så långt det är möjligt har formulerat våra frågor på ett sätt som utelämnar vår egen förförståelse för att inte påverka det empiriska materialet. (Aspers, 2007).

3.6 Svårigheter med flera intervjupersoner

Vid vårt fjärde intervjutillfälle uppstod en situation som vi inte var förberedda på. Personen vi egentligen skulle träffa hade fått förhinder och istället erbjöds vi en intervju med en annan person, något som vi tackade ja till. Det visade sig att inte mindre än tre anställda inom avdelningen skulle närvara vid intervjun. Inledningsvis reflekterade vi inte närmre över detta men allt eftersom intervjun pågick började vi fundera över hur antalet intervjupersoner skulle påverka utgången av intervjun. I samband med transkriberingen och kodningen diskuterade vi detta och kom fram till två huvudteser. För det första tror vi att den enskilde socialsekreteraren vägde sina ord mer noggrant och uppträdde mer korrekt inför sina kollegor. Denna upplevelse har vi efter att vi jämfört denna intervju med de tre tidigare. För det andra tenderade samtalet att bli förvirrat och rörigt. Både intervjuerna och de intervjuade blev frekvent avbrutna, något som kan ha medfört att intressant fakta inte nådde fram. Det innebar även att transkriberingen och därmed insamlandet av vår empiri blev komplicerad.

Vi var två personer som fungerade som intervjuare vid samtliga intervjutillfällen. Vi tycker oss dock ha undvikit svårigheterna som detta kan medföra genom att låta en av oss vara den aktiva intervjuaren medan den andra fick en mer passiv, reflekterande roll.

4 Resultat & analys

4.1 Presentation av intervjupersoner och deras sammanhang

Här följer en presentation av stadsdelarna, kommunerna samt de personer vi intervjuat.

4.1.1 Kommun A -Intervju 2010-11-22

Kommun A är en stadsdel i en större svensk stad. Vår intervjuperson, som vi härnäst benämner A1 arbetar på avdelningen övrigt bistånd där hon tillhör gruppen barn och familj. Hon har arbetat i Kommun A i tre år och var till en början anställd enbart som socialsekreterare men är numera även familjehemssekreterare. Vid tidpunkten för vår intervju var hennes främsta arbetsuppgift att ansvara för förhandsbedömningar av familjehem, samt handleda desamma. Hon berättar att hon tidigare har arbetat med de frågor som vi är intresserade av. Barn- och ungdomsenheten i Kommun A består i övrigt av fyra stycken utredande socialsekreterare samt ytterligare en familjehemssekreterare. De har idag en ungdom placerad på ett HVB-hem och en på en SiS-institution.

4.1.2 Kommun B -Intervju 2010-11-25

Kommun B är en medelstor svensk stad. Vår intervjuperson, som vi härnäst benämner B1, arbetar som vikarierande enhetschef på Utredningsenheten ungdom, där hon arbetat som utredare i flera år. Denna enhet har hand om barn och ungdomar i åldrarna 13 till 21 och är en del av avdelningen Barn och förälder. Utredningsenheten ungdom består av 12 tjänster och utöver detta en enhetschef, 1 ½ tjänst hos polisen samt en tjänst som arbetar med unga lagöverträdare. Kommun B hade vid tidpunkten för vår intervju 25 personer under 18 år, placerade i HVB-hem.

4.1.3 Kommun C -Intervju 2011-01-11

Kommun C är en stadsdel i en större svensk stad. Vår intervjuperson, som vi hädanefter benämner C1, har en tjänst som heter I och F-sekreterare vilket innebär att hon arbetar med att ärendehandleda socialsekreterarna i deras dagliga arbete. Hon arbetar för närvarande på en avdelning som handlägger ungdomar i åldern 12 till 18 år. C1 uppskattar att det handlar om cirka 20 ungdomar som i dagsläget i denna stadsdel är placerade på HVB-hem eller SiS-institution.

4.1.4 Kommun D -Intervju 2011-01-14

Kommun D är en mindre kommun med under 20 000 invånare. De har i dagsläget fyra ungdomar placerade på SiS-institution, varav två är akutplacerade. För närvarande har de inga ungdomar placerade på HVB-hem men berättar att de har två stycken placeringar på gång. Här intervjuade vi tre personer vilka vi i fortsättningen benämner D1, D2 och D3. D1 arbetar som utredare för barn och ungdomar upp till 21 år. Hon har arbetat i kommunen i ca ett halvår. D2 arbetar som utredare för barn ungdomar upp till 21 år. Hon har arbetat i kommunen i knappt ett år och har tidigare arbetat som socialsekreterare i en annan kommun i flera år. D3 arbetar på ”verkställigheten” med placering av barn och ungdomar på HVB-hem, SiS-institutioner och familjehem.

4.2 Resultat – varje stadsdel eller kommun för sig

Här följer en rapport av de resultat från våra intervjuer vilka vi finner bäst besvarar de frågeställningar vi hade i inledningen. Vi presenterar dem varje stadsdel och kommun för sig. Den information och de fakta som presenteras här kommer från våra intervjuer med respektive kommun eller stadsdel och inget annat. Detta är deras berättelser om den verklighet de arbetar i.

4.2.1 Kommun A

Resultat, referenser och förståelse

När vi undrar hur A1 påverkas av sina upplevelser och erfarenheter som hon har fått genom sina tidigare placeringar menar hon att det inte går att generalisera på det sättet. Hon berättar att en lyckad placering på ett specifikt HVB-hem eller intuition inte alls garanterar en lyckad placering vid ett senare tillfälle: "...man kan få de känslorna ibland men så sätter man dit unge nummer två och då blir det inte alls samma sak". (Intervju kommun A, 2010-11-22). Hon påpekar att en placerings förutsättningar för att bli lyckad har mycket att göra med hur individen i fråga är som person. Samtidigt säger hon att situationen kan vara omvänd. Ett HVB-hem eller en institution kan ge en negativ bild och visa sig inte alls fungera för en specifik individ för att i ett annat fall vara ett bra alternativ. A1 berättar dock att det inte är en självklarhet att man ger ett HVB-hem eller en institution en chans till efter en mindre lyckad placering och att detta beror på vad den negativa bilden består av. Det som är viktigt enligt A1 är att man grundligt undersöker vilka faktorer som har påverkat utgången. Hon nämner också att hennes eget beslut och hennes egen förmåga att matcha klientens behov med vad hemmet i fråga har att erbjuda är av stor vikt. Alltså konsten att kunna ifrågasätta sina beslut.

Profilmatchning

A1 anser att hänsyn till individens specifika behov bör vara centralt i placeringsprocessen och att man inte kan placera utifrån en mall utan att varje fall måste ses som unikt utifrån barnet eller ungdomens specifika behov.

A1 berättar vidare att många hem har specifika profiler. De är ofta tydliga med vad de kan erbjuda och till vilken målgrupp de vänder sig. De kan exempelvis inrikta sig på båda könen eller bara ett, olika diagnoser, särskild etnisk bakgrund, missbrukare eller icke missbrukare. Hon upplever inte att profiler kopplade till speciella fritidssysselsättningar, exempelvis hästridning, eller profiler som är knutna till ett speciellt ämne är så vanligt förekommande men konstaterar att ett fåtal sådana existerar. Detta är dock inget man tar hänsyn till i ett tidigt skede av placeringsprocessen utan det ses mer som en bonus efter att man har matchat klientens grundläggande behov med vad HVB-hemmet eller institutionen har att erbjuda.

Avtal och ekonomiska direktiv

A1 berättar att stadsdel A har så kallad upphandlad vård. Hon beskriver hur de kan ”gå in” och kontrollera vilka institutioner och HVB-hem som är med i upphandlingen och vilka som kan matchas jämnt mot de behov som den aktuella klienten har. Hon tillägger snabbt att hon också har möjlighet att använda sig av HVB-hem som inte finns med i upphandlingen men att hon då måste kunna motivera varför hon går utanför avtalet. En faktor som kan påverka till att man går utanför upphandlingen är att klienten har specifika behov som inte kan tillgodoses av institutionerna eller HVB-hemmen i upphandlingen. Det finns tillfällen då de hittar ett hem i upphandlingen som motsvarar behoven men då finns platser tillgängliga, något som också kan hjälpa till att motivera en placering utanför upphandlingen. När en sådan placering är aktuell använder sig A1 ofta av internet för att leta efter lämpliga alternativ samtidigt som hon påpekar att hon genom sin erfarenhet har fått inblick i en mängd verksamheter där hon vet att en placering skulle kunna vara möjlig.

A1 berättar att det för institutioner som ingår i den upphandlade vården finns specifika krav som måste uppfyllas. Prissättningen är individuell och lämnas in av de enskilda verksamheterna i samband med avhandlingen som sker vart annat år. När en verksamhet kommer med i upphandlingen ingår de ett så kallat ram-avtal. A1 menar att institutioner och HVB-hem utan ram-avtal har väldigt svårt att överleva eftersom nästan alla landsting har avtal i form av upphandlad vård. När vi frågar om det är så att upphandlingen styr väldigt mycket medger A1 att de styr på ett visst sätt men påpekar samtidigt att det inom upphandlingen finns väldigt mycket att välja på. Det finns specificerat exakt vad man får för pengarna och detta gör att man ibland ställer två olika HVB-hem emot varandra utifrån ett ekonomiskt perspektiv. Den ekonomiska aspekten har betydelse men individens enskilda behov väger tyngre.

Tålmod och bristen på platser

A1 berättar att en placering mycket sällan sker över en natt och menar att beslutet i sig är en process. När beslutet väl är taget är det desto viktigare att tiden inte rinner iväg. A1 säger att det ibland kan vara lång väntetid på en plats och att de sällan kan vänta med att placera eftersom väntetiden ibland kan uppgå till ett halvår. Anledningen till att de inte kan vänta är

att de ungdomar som blir aktuella för en placering ofta är kriminella eller drogmissbrukare. I fall som dessa är det bättre att omgående leta efter andra alternativ.

Marknadsföring

HVB-hem och institutioner som inte finns med i upphandlingen hittar A1 med hjälp av internet och de enskilda verksamheternas hemsidor samt de samlingssidor som listar existerande HVB-hem. Det händer att HVB-hem, både de som är med i upphandlingen och de som inte är det, själva tar kontakt med stadsdelsförvaltning A. Detta sker oftast genom reklamutskick och broschyrer. I dessa brukar det framgå på ett tämligen övergripande sätt hur man arbetar på HVB-hemmet eller institutionen och mot vilka klienter man vänder sig. Ofta refererar man till sin hemsida där man mer ingående beskriver verksamheten.

Handledning och delegation

A1 berättar att det slutgiltiga beslutet vid en placering inte är hennes eget helt och hållet. ”Alltså, jag kan ju föreslå ett men sedan får man ju prata med den som har delegation på att placera för det har ju inte vi som socialsekreterare. I vårt fall är det vår chef. Är det LVU så är det nämnden... som har delegation”. Vår anmärkning: med nämnden menas här den politiskt valda nämnd som har det yttersta ansvaret.

HVB eller SiS-institution?

Ungdomens motivation är väldigt individuell och påverkas av en mängd faktorer. A1 menar att den kanske främsta faktorn är huruvida ungdomen är placerad utifrån SoL eller LVU. Hon menar att ungdomar med ett LVU-beslut mycket sällan är motiverade att göra det bästa av sin situation. A1 berättar att man i en del fall väljer att placera på en SiS-institution framför ett HVB-hem och att den främsta anledningen till det är att ungdomen i fråga blir placerad utifrån LVU-lagen. I dessa fall handlar det om ungdomens vilja att samarbeta men, påpekar A1, samtidigt skulle hon vilja låta bli att placera på låsbara institutioner så långt som möjligt. ”Har man ungdomen med sig så låser man inte in [---] Vi har väldigt få placerade över huvud taget, på institution. Jag kan väl säga att vi har en på HVB och en på institution idag. Alltså, det är svårt att säga. Jag skulle nog säga att det är... mer ofta de öppna. Alltså oftare HVB-hemmen än SiS”. (Intervju kommun A, 2010-11-22).

Geografisk placering

A1 berättar att man ibland placerar en ungdom långt ifrån hemstaden. Hon uppger som skäl till detta att ungdomen kan behöva komma ifrån sin hemsituation och hemmiljö. Hon påpekar att detta också kan vara ett önskemål från den unge, att denna vill bli placerad långt från hemmet.

4.2.2 Kommun B

Resultat, referenser och förförståelse

B1 berättar att de ofta diskuterar placeringsalternativ i arbetsgruppen och att dessa diskussioner påverkar placeringsalternativen. Här lyfts deras egna och kollegornas erfarenheter och förförståelse in. Bra och dåliga erfarenheter av olika platser både generellt och mer specifikt när det till exempel gäller ett fall som påminner om andra fall. Så här kan det låta när de diskuterar enligt B1: ”[...] om man inte längre kan bo hemma... funkar det att bo någonstans i nätverket? Och funkar inte det, alltså man har likdom någonstans diskuterat det med föräldrar och kommit fram till att nä, eller ungdomen är så utagerande eller har problem som gör att man faktiskt behöver en annan form av behandling än det... Ja, okej så, finns det möjlighet till familjehem? Nä, ska vi placera på institution? Ja okej, funkar det med ett öppet ställe eller behöver vi gå till SiS? (Intervju kommun B, 2010-11-25).

Om en placering för en ungdom inte varit lyckad berättar B1 att de utvärderar om personalen skött sitt uppdrag utifrån organisation och bemötande. Om de skött sitt uppdrag kan det vara så att just denna placering inte var bra för just denna ungdomen. I de fall där den varit sämre väljer de förmodligen att inte placera på det aktuella HVB-hemmet igen. B1 berättar vidare att kommunen har ett samarbete med Hassela behandlingshem som leder till många placeringar vilket då också påverkar hennes förförståelse och erfarenhet.

”Allt ifrån, ensamkommande barn till sexuella övergrepp till suicidbenägenhet till utagerande beteende, alltså då blir jag lite skeptisk. Alltså då brukar jag fråga mig okej, hur ser gruppen ut nu? Vad är det ni jobbar med mest? Alltså då gör i alla fall jag lite större jobb för att kolla okej, är det här lämpligt? För det var ju också någonting vi kom på, nu ser det inte riktigt ut så

för nu har vi fler som har specialiserat sig på just det här med ensamkommande barn och så. Men jag vet vi hade ju några placeringar någon gång där vi upptäckte, men herregud, här är ju bara invandrarungdomar som inte pratar svenska och ”Pelle”, det var inte riktigt så men det var några till i alla fall, men man tänkte det här går ju inte ihop, det här funkar liksom inte i verksamheten, så vi har fått avbryta någon placering någon gång för vi har känt att, det inte funkar och då blir ju det ett sådant ställe som trots att det är med i upphandlingen, nä det där ska vi inte använda för att, det är inte seriöst på något sätt, alltså man kan inte, man kan inte bygga en verksamhet [...] där ungdomarna har så skilda liksom, erfarenheter eller behov [...]”. (Intervju kommun B, 2010-11-25). B1 berättar vidare att de, när de funderar att placera på ett Hassela-hem alltid ringer i ett tidigt skede för att kolla av om det finns plats, vilka andra som bor där.

Profilmatchning

När en ungdom ska placeras funderar B1 och hennes kollegor över vad ungdomen har för behandlingsbehov samt önskemål utefter hans eller hennes profil. Detta samkör de med antingen avtalslistan över HVB-hem eller kommunicerar med placeringsenheten på SiS. Angående kommunens samarbete med Hassela säger B1 att det inte är så att alla ungdomar är Hasselaungdomar och att de såklart även placerar på andra HVB-hem. B1 berättar om ungdomar som kommer till henne och säger att de bara vill bli placerade inom Hassela men att när hon och hennes kollegor läser av ungdomens behov framkommer det att detta inte alls är en bra lösning. I dessa fall erbjuder de en annan lösning och får då ofta arbeta hårt med att motivera ungdomen till varför en annan placering är bättre för ungdomen. Denna diskussion, menar B1, är viktig att ha i ett tidigt skede och det är viktigt att man inte ger ungdomen falska förhoppningar i form av placeringar som senare inte är möjliga. B1 berättar också att i de fall där hon och hennes kollegor kan tänka sig två olika placeringsalternativ händer det att ungdomen får välja det hon eller han helst vill.

B1 berättar vidare att samkörningen också sker med studiebesök på de aktuella HVB-hemmen. Ofta är en placering redan bestämd vid ett studiebesök men det händer att beslutet ändras efter ett besök. Detta kan till exempel bero på att ungdomen inte kommer överens med personalen, att föräldrarna säger nej eller att socialsekreteraren märker att personalen inte alls

lever upp till det som de utgett sig för att leva upp till.

Avtal och ekonomiska direktiv

B1 berättar att det sker en upphandling av HVB-hem cirka vart fjärde år av Kommunförbundet Skåne där de bland annat tittar på kvalitet i form av ekonomi, personalomsättning och behandlingsmetoder. Denna upphandling har resulterat i en databas där socialsekreterarna kan söka efter placeringsplatser som kan passa aktuella klienter. B1 berättar vidare att de har direktiv att följa avtalet, det vill säga att helst placera på HVB-hem som ingår i avtalet. De får dock gå utanför avtalet vid behov. Enligt B1 placeras ungefär 90 % på HVB-hem som ingår i avtalet och cirka 10 % på platser som inte ingår i avtalet. SiS-institutionerna ligger helt utanför detta avtal.

Vi frågar B1 om HVB-hem har svårare att överleva om de inte är med i avtalet. Hon svarar att de som ligger utanför avtalet som de använder sig av är bra, väldigt bra på det de gör eller är väldigt nischade i sin behandling och det är därför som de använder sig av dessa.

Andemeningen i det som B1 berättar är att de behandlingshem som är bra på det de gör klarar sig bra även om de står utanför avtalet. Hon kan även tänka sig att vissa av dessa HVB-hem aktivt väljer att stå utanför avtalet eftersom de vill kunna ta ut de avgifter de vill eller behöver för sin verksamhet. B1 berättar vidare att stora prisskillnader på ett HVB-hem som verkar vara ungefär lika kompetensmässigt ofta leder till att de väljer det billigare alternativet men att pengarna ofta inte styr eftersom de flesta placeringar kostar ungefär lika mycket.

B1 berättar att hon ibland kan känna sig begränsad av avtalet. Hon svarar att ibland känner hon att det saknas vissa inriktningar på behandling på de HVB-hem som ingår i avtalet. Hon säger: ”Ja, jag kan nog känna, jag kan känna ibland att speciellt när man saknar någonting, vi har haft rätt mycket, alltså kommun B är ju en ganska hasch-tät stad. Vi har haft många sådär 17-18-19-20-åringar med haschmissbruk och gärna lite ADHD på det och så har vi liksom inte haft någon... något bra behandlingsalternativ, alltså har vi känt i upphandlingen, och det man kan göra då är ju att säga det till dom som sköter upphandlingen och avtalet, -Vi saknar detta, det är liksom en brist...likadant när vi liksom ja, till flickor med bekymmer, alltså psykiatriska bekymmer och så, alltså. Det är två sådana där grupper som jag har känt har saknats, men då, vi får ju gå utanför avtalen...men det är klart och å andra sidan kan ju upphandlingen också

göra det att man känner sig lite trygg. Då vet man att det är någon annan som har kollat upp allt det där, att, ja att det inte är världens svindleri eller att så att det skapar ju en trygghet också i en å ena sidan, men det är klart att det kan begränsa i någon form också, så är det väl alltid”. (Intervju kommun B, 2010-11-25).

Angående uppföljning på HVB-hem som inte ingår i avtalet berättar B1 att hon kanske borde följa upp dessa HVB-hem mer noggrant än andra men hon gör inte det men menar samtidigt att ett HVB-hem som är med i ram-avtalet inte alltid gör vad de säger att det som de gjorde vid upphandlingstillfället.

Tålamod och bristen på platser

B1 berättar att det är oftast ett långt arbete innan man fattar ett beslut om placering. Hon säger: ”Sen ibland kan det ju vara sådär att man tänker att ja, det är självklart att den här killen ska till Idavallen tex. Och då, nä det är kö. Ja, okej, då får Pelle vänta för att vi tänker att det är ändå detta som är det bästa och han överlever i tre veckor till”. (Intervju kommun B, 2010-11-25). När det gäller väntetiden berättar B1 att de ibland får stå ut, speciellt om det till exempel handlar om ”de knarkande” 18, 19-åringarna så kan de oftast vänta i några veckor till då det viktigaste är att de sen kommer till ett bra ställe.

B1 berättar att idag får man tacka ja till de platser som finns och nämner exempel på att det inte är ovanligt med köplats nummer 25 när det gäller att få en akut placeringsplats. SiS hade många platser för ett par år sedan som inte användes. De drog då ner på antalet platser och nu har behovet ökat igen. De inte alltid hänger med i svängarna gällande antalet platser. Det råder en slags obalans. Denna brist på platser leder till att man tackar ja till det alternativ man får vilket kan gå ut över klienten som kanske hade behövt vara på en annan akutplats eller institution i stället.

Experter på allt

B1 berättar: ”Jag personligen blir ganska skeptisk till alla de här behandlingshemmen som skriver att dom är bra på allt. [...] jag tycker att behandlingshem som bara säger absolut till allt, det är inte professionellt, utan man måste också kunna säga nej vi fixar inte det eller nå det här passar inte in i gruppen eller vi kan inte ta en till ungdom från stad xxx för att vi känner att det skulle påverka den som redan är där. [---] jag tycker det är professionellt av HVB-hemmen att säga tack, men nej tack”. (Intervju kommun B, 2010-11-25).

På frågan om det händer att HVB-hemmen tackat nej till en ungdom efter ett studiebesök svarar B1 så här: ”Absolut [...] vissa behandlingshem har det så[...] dom vill träffa först och sen säga ja eller nej till ett studiebesök och har de väl sagt ja eller nej till ett studiebesök så har ju de flesta sagt ja till att ta emot placeringen, då är det väl snarare ungdomen som får ångra sig eller backa eller vad man nu ska säga [...] eller att föräldrarna säger att det här känns inte alls bra eller så”. (Intervju kommun B, 2010-11-25).

Handledning och delegation

I intervjun framkommer att kommun B har hög delegation. Allt som går att delegera är delegerat. Det som är kvar som nämnden måste ta beslut om är allt som rör LVU samt familjehemsplaceringar. Exempelvis får enhetschefen ta beslut om placering på HVB-hem trots att dessa beslut oftast tas på 6 månader och kostar en hel del pengar. B1 tycker att detta är bra. Fördelen blir till exempel att ärenden som det är bråttom med kan gå snabbt. B1 tycker även att det är bra att de som sitter i nämnden inte ofta ifrågasätter och lägger sig i socialsekreterarnas beslut allt för mycket eftersom de är lekmän som inte kan så mycket och om de hade börjat ifrågasätta för mycket så hade arbetet blivit mycket svårarbetat. B1 menar vidare att alla beslut diskuteras mycket kollegor emellan och att det där finns en slags kontroll. Vidare berättar B1 att denna höga delegation är ny sedan 3-4 år tillbaka och att klienterna gagnas av att socialsekreterarna kan jobba mer ostört. I stället för att ägna tid åt ärendepresentation inför politiker samt att vänta på beslut från dem så kan socialsekreteraren ägna tid åt klienten samt handla snabbare då det behövs.

HVB eller SiS-institution?

Just nu (25/11-2010), har kommun B tio ungdomar omhändertagna enligt LVU och B1 berättar att när en ungdom är placerad enligt LVU kan man ta hjälp av Polisen att hämta tillbaka honom eller henne vid en rymning. Däremot krävs att ungdomen är på en låst institution, ett så kallat paragraf-12-hem, om det finns ett behov av att kontrollera deras post, isolera, hålla fast eller låsa in dem. Det inte är speciellt ofta LVU behöver tas till, oftast löser det sig på frivillig basis, alltså placering enligt SoL. B1 berättar att på SiS-institution hamnar de som av olika anledningar behöver vara på ett låst behandlingshem. Det kan handla om missbrukande, suicidbenägna eller av andra orsaker rymningsbenägna ungdomar. Dessa placeringar kan vara akuta eller mer långsiktiga. Vid ett LVU gör vi en bedömning om det kommer funka med placering på öppen institution. Då kan både HVB-hem och SiS-institution vara aktuella eftersom även SiS har en del öppna avdelningar. B1 berättar: "[...] ibland är det ju liksom ett sådant läge där man tänker, alltså det är ju inte helt ovanligt, speciellt med missbrukande ungdomar eller med ungdomar i kriminalitet att man får börja först på SiS och sen så får man liksom jobbas därifrån genom motivationsarbete och så [...] sen är det ju tyvärr inte helt ovanligt att man kanske är på ett öppet ställe och det flippar ut helt och hållet så vi måste ta tillbaka till en låsbar institution". (Intervju kommun B, 2010-11-25).

Geografisk placering

B1 berättar att det kan vara en fördel att placera en bit från "den aktuella kommunen". Om man placerar till exempel i Stockholmstrakten så tar det lång tid innan en LVU-klient som rymmer hinner komma ner hit till kommun B. Med tanke på uppföljningsansvar så försöker man dock oftast placera så nära hemkommunen som möjligt. Geografisk närhet hjälper även föräldrars möjlighet att kunna besöka.

4.2.3 Kommun C

Resultat, referenser och förförståelse

För att ett HVB-hem ska få bedriva verksamhet måste de vara granskade och godkända av socialstyrelsen. För att ytterligare kvalitetssäkra hemmen brukar C3 utnyttja möjligheten att ringa referenter i form av andra kommuner. Detta gör hon för att få en uppfattning om deras

inställning till det aktuella hemmet och hur deras tidigare placeringar har fungerat. C3 påpekar att det även finns en stor portion erfarenhet i själva organisationen och att hennes avdelning i stadsdel C är den största i sin stad. Här finns mycket kompetent folk som innan de arbetade i stadsdel C har jobbat med socialt arbete inom vitt skilda områden. C3 berättar att det alltid finns en kollega som kan hjälpa till och göra en bedömning. Antingen lämna ett förslag på placering som kan passa en specifik ungdom eller berätta om sin erfarenhet gällande olika HVB-hem och institutioner. I de fall där det handlar om placeringar på HVB-hem som inte är med i upphandlingen litar C1 extra mycket på sina kollegors erfarenhet och på referenter från andra kommuner. Lyhörddhet är alltid viktigt vid en placering men eftersom de upphandlade HVB-hemmen och institutionerna har gått igenom en massa kvalitetssäkrande moment anser C1 att man kan släppa lite på kontrollen vid placering där. Då handlar det mer om att matcha rätt och inte så mycket att kolla upp hur de är som HVB-hem något som sker i större omfattning då de inte är upphandlade.

Profilmatchning

Huruvida ungdomen är en tjej eller kille är enligt C1 en av de första sakerna som man tar i beaktning när man ska besluta var ungdomen ska placeras. Det finns HVB-hem för bara tjejer liksom det finns HVB-hem bara för killar. Det finns även blandade HVB-hem och då påpekar C1 att det är av yttersta vikt att noga beakta vad ungdomen har med sig i bagaget. Vidare tycker C1 att man måste se till ungdomens primära behov. I Kommun C är missbruk och kriminalitet två vanliga anledningar till en placering. I dessa fall menar C3 att ungdomen behöver hamna på en plats där man behandlar en sak i taget för att behandlingen ska bli lyckosam.

C1 berättar vidare att det är tämligen vanligt att ungdomar som blir föremål för en utredning har en psykiatrisk diagnos exempelvis ADHD och liknande diagnoser som kännetecknas av ett utagerande beteende. Detta visar sig hemma och på fritiden men det främsta tecknet är att de har en icke fungerande skolgång. Då behövs kanske ett HVB-hem med en integrerad skola, ett HVB-hem som är mindre, är mycket strukturerat och där skolan ligger bredvid eller till och med i samma byggnad. C1 säger att det är behovet som styr; ”Det låter rätt otroligt men det är faktiskt så. Det är faktiskt så. Vi försöker göra det så långt det går och inte ta första bästa.” (Intervju kommun C, 2011-01-11).

Avtal och ekonomiska direktiv

C1 berättar att staden där kommun A ligger, liksom de flesta kommuner, har så kallad upphandlad vård. I upphandlingen ingår HVB-hem, öppenvård och institutioner för barn såväl som vuxna. Hon uttrycker klart och tydligt att det är HVB-hemmen och institutionerna som ingår i upphandlingen som ska prioriteras och att det först och främst är dem de ska använda sig av. C1 säger att detta beror på att verksamheterna i upphandlingen är granskade och godkända. Socialsekreteraren kan dock välja att gå utanför upphandlingen i särskilda fall. Prismässigt är skillnaderna inte så stora beroende på om ett hem är med i upphandlingen eller inte. Någon form av rabatt eller liknande från verksamheter som är upphandlade förekommer inte. Däremot kan priset bli betydligt högre om ungdomen har speciella behov som exempelvis neuropsykiatriska bekymmer.

En del verksamheter klarar inte upphandlingens utsatta krav. I anslutning till att upphandlingen görs var annat år (enligt C3) utsätts aspirerande HVB-hem och institutioner för digra tester och kontroller. De verksamheter som inte blir godkända kommer inte med i upphandlingen och står då utan ett så kallat Ram-avtal. C1 ser upphandlingen som en slags kvalitetssäkring och påpekar att denna försäkran blir extra viktig eftersom det är minderåriga som ska placeras. Hon upplever att det är en stor skillnad mellan en vuxen och en ungdomsplacering och konstaterar att ungdomar lätt kan bli mer utsatta i en sådan situation. Samtidigt som hon tycker att det är skönt med upphandlingen eftersom den faktiskt garanterar ett visst mått av kontroll och en garanti om att vården som bedrivs är av god kvalitet påpekar hon att saker och ting är föränderliga och att det är lång tid mellan upphandlingarna. Mycket kan alltså hinna förändras. För nystartade HVB-hem som har otur och precis missar en upphandling återstår det bara att vänta på nästa. Även om de då får vänta på ett RAM-avtal en längre tid så har de möjligheter att få placeringar under tiden. För att bedriva ett HVB-hem krävs ett tillstånd av socialstyrelsen och C1 anser att detta innebär att de ändå på något sätt är granskade.

Vid de tillfällen som socialsekreteraren tvingas gå utanför den upphandlade vården beror detta oftast på att inget HVB-hem eller institution som matchar individens behov för tillfället finns tillgänglig i upphandlingen. Vid sådana tillfällen åker socialsekreteraren personligen till det aktuella HVB-hemmet för att titta lite ordentligare på en del saker. C1 upplever att hon är mer

noggrann i sin granskning när det gäller HVB-hem som står utanför upphandlingen eftersom insynen i verksamheten är mer begränsad.

Tålmod och bristen på platser

Det händer ibland att det inte finns en plats tillgänglig på ett HVB-hem som på ett bra sätt kan matchas med ungdomens behov. C1 berättar att hon ibland då väljer att vänta men att detta bara sker i undantagsfall: "Om en ungdom säger ja på förmiddagen kan hon eller han säga nej på eftermiddagen. Det är lite så va. Så det här med att vänta, det är lite vanskligt. Så det beror på hur lång tid det handlar om. Annars så får man försöka hitta något liknande HVB-hem, som kanske har plats lite tidigare." (Intervju kommun C, 2011-01-11).

Marknadsföring

C1 berättar att HVB-hem kontaktar dem i marknadsföringssyfte och att detta oftast sker genom reklamutskick och via mail. Detta är mest frekvent förekommande när nya ställen precis har startat sin verksamhet. C1 upplever inte att detta har någon större inverkan på henne men konstaterar att en del HVB-hem är "rätt så hysteriska" i sin framtoning.

Experter på allt

När C1 kommer i kontakt med en verksamhet som påstår sig vara kunniga inom nästan alla områden blir hon misstänksam. "Mm, vissa HVB, de jobbar med allting vilket jag tycker är lite (skeptiskt)... ja...[...] Ja! Jag blir lite misstänksam när det står... när de beskriver sig själva; att vi jobbar med allt". C1 kallar detta fenomen "att vara expert på allt" (Intervju kommun C, 2011-01-11) och när hon stöter på detta blir hon direkt misstänksam eftersom hon anser att det inte finns någon som kan vara detta.

Det motsatta, att vara specialist på bara en sak, uppfattas däremot som en mycket positiv egenskap: "Det tycker jag är seriöst. Sedan jobbar de med andra saker också men de är specialister på en sak. Inte när det står "uppraddade" såhär. Jag blir misstänksam mot det, för det finns ingen möjlighet att man kan jobba med alla sakerna på en och samma gång, det finns inte bara". (Intervju kommun C, 2011-01-11).

Hon anser även att ungdomen inte kan ta till sig så mycket saker på en gång och att det kanske är bättre att HVB-hemmen inriktar sig på en sak. Hon anser dock att HVB-hem som tar in utomstående resurser och konsulterar extern expertis är mycket bra. ”Sedan är det många HVB som tar in konsulter utifrån... men ja, det är helt okej. Det tycker jag är bra, när de gör det men inte när de kan allting själv för alltså... ja. Sedan finns det vissa HVB där det jobbar psykologer och sånt också, fine... och terapeuter. Men då är det de som gör det, då är det inte alla andra jobbar där”. (Intervju kommun C, 2011-01-11).

Handledning och delegation

C1 berättar att eftersom de jobbar med ungdomar så är det viktigt att man handskas med lagstiftningen på ett väldigt ödmjukt sätt. ”För det är makt va, det är makt. Man får inte glömma bort det. Att vi har makten... även nu om det är förvaltningsrätten som... när det gäller LVU, men det är ändå vi som... det är jag som socialskreterare som bedömer att den här ungdomen behöver ett LVU. Sen är det en ordförande som skriver på men han skriver... hon eller han skriver på oftast. Och sen är det nästa steg, förvaltningsrätten förvisso, men det är ändå härifrån det startar. Så man får vara ödmjuk inför lagen tycker jag... och för ungdomen”. (Intervju kommun C, 2011-01-11).

HVB eller SiS-institution?

C1 berättar att ett LVU inte är lämpligt som en första åtgärd utan att man först ska försöka med frivilliga insatser som exempelvis en SoL-placering. Om en ungdom blir placerad enligt LVU eller SoL beror främst på problematikens art. C1 förtydligar att det måste ha gått rätt så långt om ett LVU ska vara aktuellt, detta eftersom hon anser ett LVU vara fruktansvärt integritetskränkande. Hon medger dock att hon ibland önskar att läget var det motsatta, att ett LVU skulle kunna tas på lösare grunder.

SiS-institutioner tar emot placeringar enligt SoL men eftersom de har så få tillgängliga platser så är det med få undantag ungdomar placerade enligt LVU som hamnar där. När det gäller frivilliga placeringar enligt SoL använder sig C1 istället oftast av ett HVB-hem. På HVB-hem placeras också ungdomar som har ett LVU och har bott på en SiS-institution men som ska slussas ut via ett HVB-hem. Eftersom det i stadsdel C är rätt så vanligt med ett omedelbart

omhändertagande får man ta den plats som finns och socialsekreteraren har då inte så mycket att säga till om.

När socialsekreteraren har ett omedelbart omhändertagande på gång och en ungdom behöver placeras på en SiS-institution så händer det ofta att det inte finns någon plats tillgänglig. Detta medför att man inte kan verkställa beslutet om ett omedelbart LVU eftersom beslutet blir verkningslöst. C1 berättar att man då får avvakta beslutet tills en plats blir tillgänglig, något som hon ser som ett stort bekymmer. Ibland så händer det dock att det finns en plats till förfogande och då får hon väldigt kort berätta lite om ungdomen för att sedan skicka en ansökan där man mer detaljerat beskriver hur det ser ut kring ungdomen. Det är sedan upp till placeringssekreteraren på SiS att matcha ungdomens behov med rätt institution. C1 påpekar dock att detta är något som hör till ovanligheterna eftersom placeringssekreteraren i regel inte har mer än en ledig plats åt gången att välja på.

Geografisk placering

Enligt C1 påverkas placeringsbeslutet till stor del av utgångspunkten om att ungdomen ska återvända hem efter behandlingens slut. Det är därför av stor vikt att placera ungdomen där föräldrarna har en möjlighet att besöka och hälsa på ungdomen relativt ofta. C1 menar även att föräldrarna är en viktig del av behandlingen: " Att det kan ske ett familjearbete är rätt så viktigt. För det får man också tänka på.... när man placerar en ungdom måste man erbjuda föräldrarna någonting för annars kommer det se likadant ut den dagen ungdomen kommer tillbaka och det är rätt så kört... det går rätt så fort och så är ungdomen precis på samma ruta där hon eller han var innan placeringen, det går skitsnabbt". (Intervju kommun C, 2011-01-11).

Det finns också tillfällen då situationen är den motsatta, att det inte är lämpligt för ungdomen att flytta hem efter behandlingen. "...hon eller han ska flytta hem därför att föräldrarna fixar inte det. Och då kan man... då finns det andra alternativ... då är det inte så viktigt att det är i närheten. Och ibland så underlättar det för ungdomen själv att det inte är i närheten för det tar lite extra tid och kraft och tålamod att ta sig hem och ibland är det en jättefördel". (Intervju kommun C, 2011-01-11).

4.2.4 Kommun D

Bemötande

D1 menar att bemötandet som personalen på ett HVB-hem ger ungdomarna som bor där är väldigt viktigt och att man redan vid ett studiebesök kan se om det kommer att fungera. Så här säger D1: ”För vissa ungdomar är svåra att få kontakt med och det krävs att man möter dem på deras nivå och då är det ju jätteviktigt att man känner av att det här kommer nog funka”. (Intervju kommun D, 2011-01-14).

Resultat, referenser och förförståelse

Vi har en längre diskussion med de intervjuade om hur det går till när de får reda på resultat och omdömen av andra socialförvaltningar samt hur de själva blir referenser efter sina egna placeringar på vissa HVB-hem. Det framkommer att HVB-hemmen själva väljer vilka kommuner de berättar att de haft placeringar från. När de upptäcker allvarliga missförhållanden anmäler de detta till Länsstyrelsen samt flyttar de barn de har ansvar för till ett annat HVB-hem. Om de senare blir uppringda av en annan kommun som frågar hur det var att ha en ungdom placerad på ett specifikt HVB-hem så svarar de ärligt om det var bra eller mindre bra och varför. Vissa HVB-hem uppger även referenser på kommuner där placeringarna varit mindre lyckade av en eller annan anledning. Detta ses som något positivt eftersom det inte direkt behöver betyda att kvalitén på HVB-hemmets verksamhet är bristfällig utan att det just med denna ungdom inte fungerade bra av en eller annan anledning. D2: ”Ärlighet varar alltid längst”. (Intervju kommun D, 2011-01-14).

D3 berättar att hon alltid går mycket på vad olika kollegor säger om HVB-hem och institutioner. Vad de har för känslor och om det finns fall där kollegorna sett bra resultat.

Profilmatchning

Vid frivilliga placeringar händer det att ungdomen och dess föräldrar redan känner till ett HVB-hem. I de fall det finns plats och även socialförvaltningen tycker det är lämpligt placeras ungdomarna ofta där. D3 menar att eftersom kommun D inte är så stor så känner familjer ofta till HVB-hem som andra redan varit placerade på. Även om socialförvaltningen känner till

hemmet eller institutionen åker de alltid på studiebesök dit för att se att allt fungerar som det ska. D3 berättar att de försöker matcha ungdomens profil med de olika HVB-hemmens profiler och att förutsättningen för att en behandling/placering ska bli lyckad är att ungdomen är delaktig i matchningen.

Kommun D berättar vidare att de blir positivt inställda till HVB-hem som har bra skol-kontakter eftersom många av dessa ungdomar är i behov av tät uppföljning gällande just sin skolgång. Även HVB-hem som har bra kontakter och tillgång till läkare och psykologer kan vara värdefullt då vissa ungdomar har stort behov av sådana kontakter.

Avtal och ekonomiska direktiv

D3 berättar att det finns ett ram-avtal mellan kommunen och ett antal HVB-hem vilket de ska använda sig av vid placering av ungdomar. I en databas kan de söka på olika kompetenser på de olika HVB-hemmen så att ungdomarna får vad de behöver. Vidare berättar kommun D att det finns en policy som säger att de ska följa avtalet. Går de utanför är det förknippat med merkostnader och mindre kontroll. De berättar vidare att de HVB-hem som är med i ram-avtalet måste uppfylla vissa kriterier som då HVB-hem utanför avtalet inte alltid uppfyller. Dock kontrolleras alla HVB-hem av Länsstyrelsen, både de inom ram-avtalet och de som står utanför. De berättar vidare att en anledning till att gå utanför avtalet kan vara att en ungdom behöver en specifik specialistkompetens som kanske bara finns på ett eller två ställen och som kanske då inte ingår i ramavtalet.

När det gäller kostnader menar D3 att alla placeringsalternativ (inom avtalet) kostar ungefär lika mycket, att SiS-placeringar ofta är dyrare än HVB-hem och att om de fick välja insats oberoende av kostnad hade de valt insatser i hem-miljön med så mycket resurser som krävdes för ungdomens bästa. D2 berättar om sin förra arbetsplats (en annan kommun) att de skulle välja det billigare behandlingsalternativet om det stod mellan två eller flera likvärdiga alternativ och att hon fick vara mycket specifik varför det dyrare alternativet var bättre om hon valde detta.

Tålamod och bristen på platser

Angående tillgång på platser berättar kommun D att man får ta de platser som finns lediga när det är frågan om ett akut behov. I andra fall, där det till exempel handlar om en längre utredningstid och vid frivilliga placeringar hjälper tiden till att hitta platser som är bra för den aktuella ungdomen. De menar att de är bättre att ta god tid på sig att hitta en lämplig plats eftersom risken att ungdomen ska behöva placeras om då minskar.

Marknadsföring

Kommun D berättar att HVB-hemmen i marknadsföringssyfte skickar videos, dvd-er och almanackor samt mailar och berättar om lediga platser. De berättar vidare att vissa HVB-hem är mycket aktiva i sin marknadsföring.

Experter på allt

D2 berättar om HVB-hem som utger sig för att till exempel ha neuropsykiatrisk kompetens men att när det väl kommer till kritan så har personalen inte en susning om vad detta innebär. Ett annat exempel är behandlingshem som säger sig ha en läkare knuten till sig med tät och regelbunden kontakt. Senare visar det sig att läkaren kom en gång om året och de fick efter denna upptäckt flytta sin klient.

De berättar vidare att de lyssnar mycket på personalen på till exempel ett HVB-hem gällande om de tror att en aktuell ungdom passar in i den grupp av ungdomar som redan finns på plats och det händer att HVB-hem ibland säger nej, både av anledningen att ungdomen inte passar in i gruppen och på grund av att HVB-hemmet inte anser sig kunna ge ungdomen vad han eller hon behöver. Att HVB-hemmen kan inse sina begränsningar samt att de vill veta mycket om en ungdom innan en placering ser kommun D som ett gott tecken.

HVB eller SiS?

Kommun D har en uppdelning med en utredningsavdelning som skickar vidare beslut om placering till en verkställighetsavdelning. När det gäller beslut enligt LVU § 3 (beteende)

arbetar dessa två avdelningar alltid ihop på verkställighet, det vill säga en från utredningsavdelningen och en från verkställighetsavdelningen.

I de fall där det handlar om akuta placeringar sker inte speciellt mycket utredning innan placeringen utan verkställigheten tar över direkt och placerar på en SiS-institution. För att få tillgång till en plats på en SiS-institution kontaktas SiS i Stockholm. Till dessa lämnas önskemål om typ av plats men vid dessa akuta placeringar berättar D3 att de ofta får ta de platser som finns om det ens finns någon plats ledig just då.

D3 berättar vidare angående SiS-institutioner att de har en mall för hur de ska arbeta och se ut miljömässigt. Detta leder till en viss trygghet för socialsekreterarna gällande kvalitet och kontroll. Om skillnaden mellan en generell kvalitet hos SiS-institutioner och HVB-hem menar D3 att det är ungefär lika, det vill säga det finns bra och mindre bra exempel hos båda aktörerna. Detta trots att det är hårdare krav och mallar för de statliga institutionerna.

Geografisk placering

När det gäller var, geografiskt, någonstans man ska placera en ungdom arbetar kommun D efter närhetsprincipen. De menar att närheten till hem-miljön underlättar bland annat uppföljningsarbete och kontakt med familjen som ofta är viktiga bitar för att ungdomen ska kunna komma hem igen vilket oftast är ett av målen med placeringen. Vi undrar då om det inte finns en risk vid rymningar att ungdomarna är för nära hem-miljön. De svarar då att det är bättre att placeringen leder till att dessa rymningsbenägna ungdomar får verktyg som gör att de kan klara sig utan att vilja rymma.

4.3 Analys

Vi kommer nu att analysera hur våra intervjupersoner väljer om de ska placera ungdomen på HVB-hem eller SiS-institution med hjälp av tidigare forskning och det teoretiska begreppet handlingsutrymme i relation till nyinstitutionell organisationsteori. Sedan följer en analys gällande vilka kriterier och institutionella faktorer som styr vilket HVB-hem eller vilken SiS-institution ungdomen blir placerad på.

4.3.1 SiS-institution eller HVB-hem?

Samtliga intervjupersoner berättar att det inte är speciellt ofta ett LVU-beslut behöver tas till utan att en placering enligt SoL är betydligt vanligare. På SiS-institution hamnar de som av olika anledningar behöver vara på ett låst behandlingshem och som ska placeras enligt LVU. De intervjuade berättar vidare att de som placeras enligt LVU ofta inte är samarbetsvilliga eller motiverade till behandling. Det kan då handla om missbrukande, suicidbenägna eller av andra orsaker rymningsbenägna ungdomar. Dessa placeringar kan vara akuta eller mer långsiktiga. I de fall som en SiS-placering är aktuell kontaktas SiS placeringsenhet som får uppgifter gällande vad ungdomen som ska placeras har för problematik och behov. Uppgifterna samkörs med ett register över SiS-institutioner för att få fram det placeringsalternativ som är bäst för klienten. Intervjupersonerna berättar vidare att ungdomen inte alltid kan placeras på just denna institution då institutionerna inte alltid har lediga platser. Enligt tidigare forskning skulle socialsekreterarna i 55 procent av fallen föredragit ett annat placeringsalternativ än det de har möjlighet att erbjuda (Andreassen, 2003). C1 berättar att det till och med kan hända att det inte finns en enda SiS-institutionsplats tillgänglig över huvud taget och då blir en omedelbar placering enligt LVU helt verkningslös, vilket C1 upplever som ett stort problem eftersom det då kan bli svårt att verkställa beslutet.

De intervjuade berättar att SoL är den mest förekommande lagen som ligger till grund för placering av ungdomar utanför hemmet. Dessa ungdomar, vilka placeras enligt SoL hamnar oftast i familjehem eller på HVB-hem. De intervjuade berättar att det generellt är så att de yngre barnen hamnar i familjehem och att ungdomarna hamnar på HVB-hem. Här är det alltså SoL som styr socialsekreterarens handlingsutrymme.

När en placering blir aktuell på en SiS-institution är det ett LVU-beslut som ligger till grund för placeringen. SoL styr placering på HVB-hem. När ungdomen placeras på en SiS-institution eller ett HVB-hem och detta styrs av SoL eller LVU är detta ett exempel på hur lagar och regler har en regulativ inverkan på socialsekreterarens handlingsutrymme. Lagar och regler är alltså både en tillgång och en begränsning för socialsekreterarna i deras arbete; de har både något att rätta sig efter och motivera sitt beslut i samtidigt som de kan komma att bli begränsade i placeringsprocessen (Hollertz, 2010).

När ett LVU-beslut blir verkningslöst då socialarbetaren inte kan placera ungdomen eftersom det inte finns någon behandlingsplats hos Statens institutionsstyrelse blir följden att socialarbetaren får välja en annan form av insats. Här begränsas socialarbetarens handlingsutrymme eftersom han eller hon inte i nuläget längre kan välja placering på en SiS-institution som intervention för ungdomen. Socialarbetaren kan i denna situation välja att acceptera begränsningen eller på olika sätt försöka vidga sitt handlingsutrymme (Lundquist, 1998). Den samverkan mellan Socialtjänst och SiS placeringsenhet vi beskriver ovan är ett exempel på hur en organisations handlingsfrihet och struktur påverkas och styrs av en annan organisation så som nyinstitutionell organisationsteori redogör för (Grape et al, 2006). När SiS inte kan erbjuda Socialtjänsten en behandlingsplats påverkas beroendeförhållandet mellan de två organisationerna och socialtjänsten får anpassa sig och finna alternativa lösningar. I våra intervjuer med socialsekreterare med ansvar för placering av ungdomar framkommer det också att antalet behandlingsplatser hos SiS i sin tur påverkas av hur många ungdomar socialtjänsten väljer att placera. De två organisationernas struktur och arbete påverkas alltså av varandra genom institutionella krav och förväntningar (Grape et al, 2006).

4.3.2 Vilken typ av institution hamnar ungdomen på?

Efter att socialsekreteraren inom sitt handlingsutrymme, utifrån rådande lagar och regler bestämt om det blir HVB-hem eller SiS-institution kommer nästa steg, nämligen att besluta vilket av alla dessa boenden som ungdomen ska hamna på. Ungdomarna ska nu förflyttas från sin hem-miljö till en människobehandlande organisation eftersom de av socialtjänsten bedöms må bäst av detta. Dessa ungdomar blir nu klienter hos två olika organisationer. Både hos socialtjänsten som har kvar det yttersta ansvaret samt HVB-hemmet eller SiS-institutionen. (Hollertz, 2010). Här följer nu en analys av vår empiri och ett försök till ett svar på frågan gällande vilka kriterier som avgör var ungdomarna blir placerade.

Ekonomi & Avtal

Vår förförståelse sade oss att socialsekreterarna skulle vara hårt ekonomiskt reglerade och att placeringsprocessen styrdes av ekonomiska faktorer, det vill säga att billiga placeringar och lösningar var populära. Enligt Sallnäs (2005) riskerar de placerade ungdomarna och deras

anhöriga att drabbas i de fall socialtjänsten väljer en billigare placering framför en dyrare, och för ungdomen en mer passande placering. I våra intervjuer framkom det dock att de ekonomiska faktorerna sällan styrde. Endast i de fall där liknande behandlingshem kostade olika mycket blev ekonomin en avgörande faktor och de socialsekreterare som av olika anledningar ville välja den dyrare placeringen fick argumentera för detta. I samtal angående ekonomin och prisbildens inverkan på processen påpekade de intervjuade i stället gång på gång hur mycket hänsyn de tar till barnets behov. Den ekonomiska faktorn blev sekundär i jämförelse med barnet eller ungdomens faktiska behov. Enligt vad vi kan utläsa av vårt insamlade material prioriterar socialsekreterarna alltid ungdomarnas behov framför vad placeringarna faktiskt kostar. Som exempel uttryckte både kommun B och C att extra vårdkrävande klienter får lov att kosta mer eftersom de har större behov.

Hur kommer det sig då att socialsekreterarna prioriterar ungdomarnas behov framför kostnaden för placeringarna? Detta tror vi kan ha att göra med den legitimitet och normriktighet socialtjänsten strävar efter att uppnå som den människobehandlande organisation den är. (se Grape et al. 2006). Legitimiteten styrs av samhällets lagar, regler och moral och socialsekreterarna har som demokratins väktare ett uppdrag från samhället att bevaka barn och ungdomars rättigheter utifrån Socialtjänstlagen, den så kallade regulativa påverkan som de människohjälpande organisationerna har att förhålla sig till (Hollertz, 2010; Lundquist, 1998). Hollertz (2010) skriver samtidigt att det inte är en organisations förmåga att uppnå specifika mål som avgör organisationens legitimitet utan att det snarare påverkas mer av huruvida allmänheten anser att de verktyg och metoder som organisationen använder är rimliga.

Enligt våra intervjupersoner kostar nästan alla HVB-placeringar ungefär lika mycket oberoende om de är med i upphandlat avtal eller ej. Som undantag nämner, bland flera, Kommun B att enstaka HVB-hem är dyrare men att det då beror på deras specialkompetens samt att de är ”nischade” inom ett specifikt område där det inte finns speciellt många konkurrenter. Att priset jämnas ut bland HVB-hemmen i en konkurrenssituation och att de som är specialister kan ta mer betalt är egentligen inget vi tycker är underligt om vi jämför med andra företag och organisationer i marknadsekonomin där utbud och efterfrågan styr prisbildningen samt där de som har monopol ofta själva kan bestämma pris. Utbud och efterfrågan av tjänster från till exempel HVB-hem styrs enligt vad vi förstår av, avtal, hur mycket de olika behandlingsplatserna kostar vid specialistkompetens samt genom deras kvalitet och resultat så

som socialsekreteraren väljer att tolka den. Sallnäs (2005) uttrycker dock att socialtjänsten saknar grundläggande fakta angående kostnaden gällande de tjänster de väljer att använda sig av. Detta ser vi som osannolikt med tanke på att detta är reglerat i det avtal som socialtjänsten har att rätta sig efter. Intervjupersonerna är nämligen enstämmiga gällande att de ska rätta sig efter avtalet.

Det man kan konstatera är att avtalet i sig är en reglering av socialarbetarens handlingsutrymme. Samtidigt som forskningen (Svensson, 2008) visar att ekonomiska faktorer och tillgången av resurser avgör handlingsutrymmets ramar och påverkar beslutsprocessen påpekar socialsekreterarna i våra intervjuer att de förhåller sig lite till just detta. Vår uppfattning är att ekonomiska faktorer till stor del påverkar i vilken utsträckning socialsekreteraren väljer att placera en ungdom men att de i själva placeringsprocessen, när ett beslut om placering redan är taget, har ett handlingsutrymme som är relativt flexibelt. Svensson (2008) beskriver detta som att ekonomiska faktorer och tillgången av resurser avgör handlingsutrymmets ramar men att socialarbetaren i sin profession kan röra sig inom dessa regler och ramar när denne utför sitt arbete. Hur socialarbetaren väljer att agera inom sitt handlingsutrymme påverkar eventuella beslut vilket i slutändan resulterar i att klienten påverkas.

Erfarenhet, förförståelse & referenser

A1 berättar att erfarenheten av tidigare placeringar inte alltid genererar en förförståelse som kan appliceras på en aktuell placering. Med detta menar A1 att hur den tidigare placeringen gick beror minst lika mycket på individen som var placerad som på hur behandlingshemmet eller institutionen bedriver sitt arbete. Det är alltså ingen garanti att en lyckad placering på ett specifikt behandlingshem resulterar i en lyckad placering för nästa ungdom, eller tvärtom. A1 berättar att det inte är en självklarhet att hon ger ett behandlingshem som uppvisat ett dåligt resultat vid en placering en ny chans. Detta beslut grundar sig på vad den negativa bilden består av och att man grundligt undersöker varför den tidigare platsen inte fungerade. B1 berättar att de vid mindre lyckade placeringar undersöker om detta beror på HVB-hemmets organisation. I de fall där organisationen verkar fungera drar de slutsatsen att just denna placering inte var rätt för den aktuella ungdomen. Om det visar sig att HVB-hemmet uppvisar organisatoriska brister väljer de oftast att inte placera här igen. De intervjuade kommunerna

använder alltså sin erfarenhet från tidigare placeringar på lite olika sätt. En del är genom grundliga undersökningar villiga att ge behandlingshemmet som uppvisat ett sämre resultat en ny chans medan andra då hellre vänder sig till en annan organisation. Tore Andreassens (2003) skriver i sin bok *Institutionsbehandling av ungdomar – Vad säger forskningen?* att metaanalyser och enskilda studier visar på stor variation i behandlingseffekt bland ungdomar med beteendeproblem och att detta kan ha sin förklaring i ungdomarnas olika egenskaper och skilda behandlingsbehov samt hur institutionen eller HVB-hemmets behandlingsmodell ser ut, vilken struktur de har och i vilken miljö som ungdomarna behandlas i. I de kommuner vi intervjuat verkar medvetenhet och kunskap om dessa faktorer påverka besluten i placeringsprocessen.

Alla våra intervjupersoner nämner att de i placeringsprocessen använder sig av sina kollegors erfarenhet gällande specifika placeringsalternativ. C1 berättar att hon lyssnar och litar extra mycket på sina kollegor och referenter från andra kommuner när det handlar om en placering på ett icke upphandlat HVB-hem. När det gäller referenser från kollegor i andra kommuner svarar de intervjuade att detta är något som de ofta använder sig av. Vid kontakt och förfrågan efter referenser bestämmer HVB-hemmen själva vilka andra kommuner de vill använda sig av. Det betyder att ett HVB-hem kan låta bli att uppge kommuner med mindre lyckade placeringar som referenser. Däremot upplever flera av de intervjuade det som positivt med HVB-hem som lämnar ut kontaktuppgifter till kommuner som tidigare har haft mindre lyckade placeringar på HVB-hemmet eftersom detta visar på seriositet och ärlighet. Vi (författarna) har noterat att socialsekreterarna talar mycket om egna och kollegors erfarenheter gällande tidigare placeringar. Vi finner det märkligt att inte större vikt läggs vid systematisk resultatkontroll efter att ha tagit del av Tore Andreassens (2003) resonemang där han redogör för en påtaglig brist på resultatforskning och vetenskapligt försvarbara utvärderingar gällande insatser för barn och unga. Andreassen menar att denna brist kan leda till att barn och unga utsätts för insatser där man inte vet huruvida insatsen har en positiv eller negativ effekt.

Både kunskap om och erfarenhet av institutionsplaceringar är alltså kriterier som påverkar placeringsprocessen. Inom de intervjuades handlingsutrymme verkar det finnas möjlighet att tolka resultat och erfarenhet av tidigare placeringar. Det är i vår studie svårt att mäta hur mycket dessa kriterier spelar in och om de intervjuade socialarbetarnas kunskaper gällande påverkande faktorer är tillräckliga. Det vi kan konstatera är i alla fall att de påverkar de intervjuade i processen att placera ungdomar. Vidare ser vi här att de intervjuade berättar om

erfarenhetsutbyte mellan kollegor på olika socialtjänstkontor gällande hur HVB-hem fungerar och vilka resultat de uppnår.

Samkörning av ungdomens och institutionens profiler

I de intervjuer vi gjort med kommuner och stadsdelar är intresset för klientens behov framträdande. Socialsekreterarna återkommer ofta till att det viktigaste kriteriet vid placering är ungdomens individuella behov. De intervjuade berättar att de vid varje placering funderar över vad ungdomen har för behandlingsbehov samt önskemål utefter hans eller hennes profil. De berättar vidare att man inte kan placera utifrån en mall utan att varje fall måste ses som unikt. Detta bekräftas av Armelius et al. (1996) som påpekar att det är av stor vikt att ungdomar med sociala problem ses ur ett helhetsperspektiv och att en eventuell behandling utgår från ungdomens konkreta behov.

De intervjuade berättar att HVB-hemmens profiler ser väldigt olika ut men har också en hel del likheter. De är ofta tydliga med vad de kan erbjuda och till vilken målgrupp de vänder sig. De inriktar sig bland annat på ungdomar med olika diagnoser, missbruksproblematik, kriminalitet och beteendestörningar. Urvalet av klienter sker också med hänsyn till kön, etnisk bakgrund och ålder. Även fritidssysselsättningar så som hästar, konst och kreativt skapande är utmärkande profiler för vissa HVB-hem. Detta är dock, enligt A1, inget man tar hänsyn till i placeringsprocessens tidiga skede utan detta ses mer som en bonus efter att klientens grundläggande behov matchats med det som HVB-hemmet eller institutionen kan erbjuda.

Matchningen av klienternas profil gentemot HVB-hemmen och SiS-institutionernas profiler är ett exempel på en intervention i klientens liv, en förmedling av resurser där målet är att klientens behov ska bli tillgodosedda. Resursförmedlingen hjälper klienten att komma i kontakt med den organisation som kan erbjuda det boende och den behandling som passar klienten bäst. De mottagande organisationernas, institutionerna och HVB-hemmens, behov blir här tillgodosedda i de fall där de aktivt ställer krav på vilka klienter de kan tänka sig att ta emot. (Svensson, 2008). Hollertz (2010) menar att de människobehandlande organisationer som socialsekreterarna arbetar i har ett ambivalent förhållande till sina klienter. De fungerar som resurser och råvaror vilka ska distribueras och för att den mottagande parten ska kunna drivas vidare.

Expert på allt & vikten av att tacka nej

Något som flera av de intervjuade berättar om är sin inställning till ett fenomen som de kallar Expert på allt. B1 berättar: ”Jag personligen blir ganska skeptisk till alla dom här behandlingshemmen som skriver att dom är bra på allt. [...] jag tycker att behandlingshem som bara säger absolut till allt, det är inte professionellt, utan man måste också kunna säga nej vi fixar inte det eller nä det här passar inte in i gruppen eller vi kan inte ta en till ungdom från stad x för att vi känner att det skulle påverka den som redan är där. [...] jag tycker det är professionellt av HVB-hemmen att säga tack, men nej tack”. (Intervju kommun B, 2010-11-25).

C1 är av en liknande uppfattning som B1. C1 säger: ”Mm, vissa HVB, de jobbar med allting vilket jag tycker är lite (skeptiskt)... ja...[...] Ja! Jag blir lite misstänksam när det står... när de beskriver sig själva; att vi jobbar med allt”. Det motsatta, att vara specialist på bara en sak, uppfattas däremot som en mycket positiv egenskap: ”Det tycker jag är seriöst. Sedan jobbar de med andra saker också men de är specialister på en sak. Inte när det står ”uppraddade” såhär. Jag blir misstänksam mot det, för det finns ingen möjlighet att man kan jobba med alla sakerna på en och samma gång, det finns inte bara”. (Intervju kommun C, 2011-01-11).

När ungdomen placeras på ett HVB-hem tilldelas han eller hon en resurs av socialtjänsten. Resursen, som ungdomen medvetet eller omedvetet vill åt (Hollertz, 2010), består av själva placeringen mer specifika resurser som det HVB-hem där ungdomen hamnar ska bistå med. Dessa resurser kan vara allt ifrån psykologhjälp och kompetent välutbildad behandlingspersonal till specifika fritidsaktiviteter och behandling i en miljö anpassad för ungdomar med särskilda behov. När den beslutande socialsekreteraren med sitt handlingsutrymme (Svensson, 2008) som ram ska välja var ungdomen ska placeras tar de enligt våra intervjupersoner hänsyn till behandlingshennens profiler och expertkunskaper. Vi tycker oss, efter egen erfarenhet av institutionsvård, se att begreppet ”expert på allt” har sin grund i HVB-hemmens ekonomiska situation och deras strävan att alltid ha sina platser belagda. Levin (1998) tar upp begreppet råvaror i människobehandlande organisationer och i detta fall ser vi ungdomarna, aktuella för placering, som råvaror hos socialtjänsten vilka HVB-hemmen gärna vill få in i sin verksamhet. Eftersom kampen om råvarorna

(ungdomarna), är hård ger man sig som HVB-hem större möjlighet att överleva om man inte begränsar sig utan istället tar emot ungdomar med vitt skilda problem. Detta är dock en avvägning som HVB-hemmen får göra då de socialsekreterare som vi talat med ser det som omöjligt att vara skicklig inom så många olika områden. I kontrast till det ses HVB-hemmen som seriösa av våra intervjupersoner när de kan tacka nej till en ungdomsplacering eftersom detta visar på en professionalitet från HVB-hemmets sida.

5 Avslutning

Vårt syfte var att visa vilka kriterier som påverkar en socialsekreterares beslut gällande på vilken institution en ungdom blir placerad.

5.1 Slutsats

Här presenteras de slutsatser vi drar av vår empiri och uppgifter vi fått av de sex stycken socialarbetare vi intervjuat.

Det vi genom våra intervjuer kan presentera är att socialsekreterarna upplever att ekonomiska faktorer nästan inte alls påverkar när han/hon ska välja vilken typ av placering ungdomen ska ha eller vilket specifikt hem han eller hon ska placeras på. När vi frågade våra intervjupersoner om ekonomins inverkan på processen påpekade de istället gång på gång hur mycket hänsyn de tar till barnets behov. De menar att den ekonomiska faktorn blir sekundär i jämförelse med barnet eller ungdomens faktiska behov. Vi ställde oss frågande till att ekonomiska faktorer inte skulle ha någon inverkan alls då vår förförståelse sade oss att institutionsplacering av ungdomar är mycket resurskrävande. Kan det vara så att socialsekreterarna säger vad de upplever förväntas av dem för att vara lojala mot organisationen de arbetar i eller är det faktiskt så de upplever situationen? Vi bestämde oss för att följa upp detta genom att genomföra kortare uppföljande samtal med våra intervjupersoner. I dessa uppföljande samtal med våra intervjuade socialsekreterare får vi bekräftat att socialsekreteraren tycker det vi kommit fram till stämmer bra med verkligheten, alltså att ekonomiska faktorer inte styr, att de är styrda av avtalet och att erfarenheten av tidigare placeringar har stor betydelse för var ungdomarna placeras. De vidhåller alltså att ekonomin

inte styr valet av placeringar. Det vi tycker oss kunna utläsa ur vår empiri, tidigare forskning och teorier är att ekonomin styr huruvida en ungdom blir placerad eller ej men att det inte har speciellt stor inverkan på *var* de blir placerade. Detta har sin grund i att avtalet inverkar på och jämnar ut prisbilden hos de olika placeringsalternativen vilket medför att valet av placering utifrån en ekonomisk synvinkel blir mindre betydelsefullt.

I våra intervjuer med socialsekreterarna framkom det även att de till stor del litar på sin egen erfarenhet och förförståelse samtidigt som de beaktar andra kommuners erfarenhet av tidigare placeringar. Ännu en angelägenhet som rör förförståelse och erfarenhet och som påverkar socialsekreteraren är kollegors inverkan i form av rollen som bollplank. Våra intervjupersoner berättar om vikten av ett nära samarbete med sina kollegor till vilka de kan vända sig för att diskutera enskilda ärenden. Kanske har kollegan tidigare placerat på just det HVB-hem som nu är aktuellt? Det vi finner anmärkningsvärt är det faktum att beslutsprocessen i så stor omfattning präglas av kollegors erfarenheter samtidigt som systematiska resultatkontroller verkar lysa med sin frånvaro.

Något som är gemensamt för samtliga intervjuer är att våra intervjupersoner beskriver ett fenomen som de kallar ”expert på allt”. Detta begrepp har sin grund i HVB-hemmens ekonomiska situation och deras strävan efter att alltid ha sina platser tillsatta/belagda. Eftersom kampen om råvarorna (ungdomarna) är hård ger man sig som HVB-hem större möjlighet att överleva om man inte begränsar sig utan istället tar emot ungdomar med vitt skilda problem. Detta är dock en avvägning som HVB-hemmen bör göra eftersom de socialsekreterare som vi talat med ser det som en omöjlighet att vara skicklig inom allt för många olika områden. HVB-hem som tackar nej till ungdomar de inte tror sig kunna hantera eller uppnå goda behandlingsresultat med ses av socialtjänsten som mer professionella än de som tackar ja till alla. Detta kan i sin tur innebära att de får fortsatt förtroende och står kvar som ett alternativ för framtida placeringar.

Något vi uppfattar som ett problem är det att verkar råda brist på SiS-institutionsplatser och att detta i förlängningen innebär att LVU-beslut inte kan verkställas. En annan effekt av platsbristen är att socialsekreteraren tvingas placera på institutioner som inte är deras egentliga förstaval. Studier har visat att socialsekreterare i 55 procent av fallen skulle föredra

en annan placering men att de väljer att placera på andra institutioner i brist på fullgoda alternativ (Andreassen, 2003).

5.2 Avslutande reflektion

Vi har utöver det som var vårt syfte med uppsatsen funnit en hel del intressanta uppslag som har väckt tankar och funderingar kring ämnet institutionsplacering av ungdomar. Av vår empiri kan man utläsa antydningar till att avtalet inte till fullo garanterar HVB-hem av god kvalitet eftersom det hinner hända mycket mellan upphandlingstillfällena. Stämmer detta? Om så är fallet, känner alla placerande socialsekreterare till detta eller fortsätter flera HVB-hem att få nya placeringar och bedriva verksamhet under så kallad falsk flagg? Borde avtalet och hur det upphandlas ses över och är det verkligen försvarbart att ha upphandling, och därmed kontroll och utvärdering så sällan som vart fjärde år? Detta anser vi är ett mycket intressant spår att följa upp.

Vidare verkar det även vara så att flera aktörer som håller sig utanför avtalet kan ta ut mycket högre avgifter än de som är inom avtalet. Stämmer detta och varför kostar de inom avtalet ungefär lika mycket? Vad är det som gör detta? Det är svårt att utifrån våra teoretiska utgångspunkter och dessutom ligger det utanför vårt syfte att förklara kostnad och prisbild hos de olika institutionerna och HVB-hemmen. Detta skulle kunna bli en helt egen undersökning av någon som använder sig av ekonomiska och statsvetenskapliga teorier som redskap och utgångspunkt.

Under våra intervjuer stötte vi på en kommun som sade sig ha så pass hög delegation som det är möjligt utifrån de lagar och regler som finns i vårt samhälle. Vi fick en uppfattning att denna höga delegationsordning bidrog till en mer liberal inställning till att följa det ram-avtal som alla våra intervjuade kommuner försöker hålla sig inom när de söker placeringsplatser till sina ungdomar. Med liberal inställning till avtalet syftar vi på att denna kommun verkade vara den som oftast frångick ram-avtalet vid placering av ungdomar. Här skulle man också kunna undersöka andra faktorer som hög delegation kan leda till och väga detta som för eller nackdelar mot klienterna. I vår empiri framkom det från en av de intervjuade socialsekreterarna att hög delegation ledde till snabbare beslut som de uttryckte gagnade klienterna. Om detta är fallet, varför har man inte högre delegation i fler kommuner? Är de

politiskt valda i nämnderna rädda för att bli av med makten eller handlar det om att tjänstemännen inte vill ha det ansvar som kanske högre delegation innebär? Även här krävs nya undersökningar och nya teoretiska utgångspunkter där man kanske fokuserar på just hur avtalet styr jämfört med vilken slags delegation de olika kommunerna arbetar under samt en utredning av för och nackdelar med hög respektive låg delegation av ansvar i kommunerna.

En av de intervjuade socialsekreterarna ansåg att man bäst hade utnyttjat en obegränsad budget genom att helt och hållet förlägga insatserna till ungdomens hemmiljö. Är det verkningslöst och skadligt för ungdomarna att placeras på SiS-institution eller ett HVB-hem? Betyder detta att en placering på HVB-hem och SiS-institution är ett val mellan det sämsta och näst sämsta? Här krävs vidare undersökningar och forskning gällande placeringens effekter kanske i jämförelse med de som placeras i familjehem respektive hamnar i öppenvårdsinsatser i sin hemkommun.

6. Referenslista

Andreassen, Tore. (2003) *Institutionsbehandling av ungdomar Vad säger forskningen?* Stockholm: Gothia, Centrum för utvärdering av socialt arbete (CUS) och Statens institutionsstyrelser (SiS).

Armelius, Bent-Åke, Bentzon, Sara, Rydelius, Per-Anders, Sarnecki, Jerzy & Söderholm Carleplan, Kerstin red. (1996) *Vård av ungdomar med sociala problem – en forskningsöversikt*. Stockholm: Liber Utbildning AB

Aspers, Patrik. (2007). *Etnografiska metoder. Att förstå och förklara samtiden*. Malmö: Liber.

Grape, Ove. (2006) *Organisation och omvärld – nyinstitutionell analys av människobehandlande organisationer*. Lund: Studentlitteratur.

Hollertz, Katarina. (2010) *Problemen förgår, lösningarna består*. Lund: Mediatryck, Lunds universitet.

Kyhle Westermarck, Pia & Sallnäs, Marie. (2004) *Bedömning och uppföljning av ungdomar vid HVB-hem. Rapport från en pilotstudie*. Stockholm: Socialstyrelsen.

http://www.socialstyrelsen.se/Lists/Artikelkatalog/Attachments/10353/2004-112-5_20041125.pdf, (2011-07-15)

Levin, Claes. (1998) *Uppfostringsanstalten Om tvång i föräldrars ställe*. Lund: Arkiv förlag

Lundquist, Lennart. (1998) *Demokratins väktare*. Lund: Studentlitteratur

May, Tim. (2001) *Samhällsvetenskaplig forskning*. Lund: Studentlitteratur.

Rothstein, Bo. (2001) *Politik som organisation – förvaltningspolitikens grundproblem*. Angered: Elanders Graphic Systems AB.

<http://www.socialstyrelsen.se/>, (2011-08-26).

<http://www.stat-inst.se/>, (2011-02-18), (2011-08-26).

Sallnäs, Marie. (2005) *Vårdmarknad med svårigheter – om privata aktörer inom*

institutionsvården för barn och ungdomar. Socialvetenskaplig tidskrift, 2-3: s.226-245.

Svensson, Kerstin (2008). *Handlingsutrymme – Utmaningar i socialt arbete*. Stockholm: Bokförlaget Natur och Kultur.

Bilaga 1

Intervjuguide

- Hur länge har du arbetat här?
- Hur trivs du?
- Vad är dina huvudsakliga arbetsuppgifter?
- Hur många socialsekreterare arbetar med ungdomar och placeringar av desamma?
- Hur arbetar de, individuellt eller i team?
- Hur ser situationen ut i kommunen? Många/få placeringar?
- Kan du berätta, så detaljerat som möjligt, hur det går till från att ett beslut om placering tagits till att ungdomen är placerad?
- Finns kontrakt/avtal med aktörer såsom institutioner eller organisationer?
- Hur tar ni hänsyn till ungdomens specifika behov?
- Hur förhåller ni er till ekonomiska ramar och begränsningar? Hade det varit annorlunda om ni hade en mer obegränsad tillgång till pengar? På vilka sätt hade det sett annorlunda ut?
- Händer det att HVB-hem eller institutioner kontaktar er i marknadsföringssyfte? Hur gör dom detta?
- Hur vet ni vilka placeringmöjligheter som finns? Förteckning? Forum? Kollegor?
- Besöker ni institutionerna som ni tänker placera en ungdom på?
- Hur påverkas du då i ditt beslut av deras miljö och omgivning?
- Finns det stamkunder dvs blir institutioner och HVB-hem ett självklart val efter att de visat goda resultat med en klient som du placerat?